

Mars et Historia

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

38e Jaargang nummer 1 - januari/maart 2004

MARS et HISTORIA

De "NEDERLANDSE VERENIGING VOOR MILITAIRE HISTORIE", opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

BESCHERMHEER:

Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

ERELEDEN:

M. Botma, drs B.G.J. Elias, F.J. van Lier,
H. Muller, drs J. Nuis.

BESTUUR:

Voorzitter: A.G. Westendorp
A. Neuhuyslaan 42
8072 HT Nunspeet
0341-416605

Vice-voorzitter: drs R. de Winter
Koolwitjehof 29
3124 BH Schiedam
010-4709516 (thuis)
070-3188632 (kantoor)

Secretaris: H.A. Bresser
Lindenlaan 38
7461 XM Rijssen
0548-522342

Penningmeester: mr W.J. Zaagman
Stadhouderslaan 7
3832 AB Leusden
033-4940485

Redacteur: T.L.D. Postma
Kalfjeslaan 123
2623 AD Delft
015-2612663

Leden: drs J.P.C.M. van Hoof,
mw. M. Groen, drs A.J. van der Peet,
W.L. Plink, J.W.H. Sonnemans

Foto's omslag:

Expeditie naar Sterrengebergte.

Collectie Mariniersmuseum en KNAG

Colofon

LIDMAATSCHAP:

Kosten: € 25,-/jaar (buitenland:
€ 32,-/jaar) te storten op rek.nr.
65.82.12.125 van de ING-bank te
Waddinxveen of op giro 2940790
t.n.v. de Nederlandse Vereniging
voor Militaire Historie.

LEDENADMINISTRATIE:

mr W.J. Zaagman
Stadhouderslaan 7
3832 AB Leusden
033-4940485

REDACTIE:

T.L.D. Postma.

REDACTIEADRES:

Kalfjeslaan 123, 2623 AD Delft
015-2612663

E-mail: theo.postma@xs4all.nl

ADVERTENTIES:

Voorbeeld tarief: kwart pagina per
jaar (vaste tekst): € 115,-; invoegen
bedrukt A4 per keer: € 100,-.
Inlichtingen bij penningmeester.

DRUK:

"Pro Patria", Zwijndrecht.

ISSN - 0928-5156

ARCHIEF OUDE NUMMERS:

Marechaussemuseum
Weeshuiswal 9, 4116 BR Buren
0344-571256

NABESTELLEN OUDE NUMMERS:

vóór '97: P.N.M.A. van der Baan
Postbus 183
3900 AD Veenendaal

v.a. '97: bij de redactie

Prijzen:

per nummer € 2,50 + porto,
lustrumnummer € 5,- + porto,
per jaargang € 7,50 + porto,
alle bij vooruitbetaling.

Inhoud

<i>Drs. C.B. Nicolas</i> Omslagartikel: De Nederlandse expeditie naar het Sterrengebergte in centraal Nieuw-Guinea	2
<i>Theo Postma</i> Op bezoek bij ... Piet van der Burg	5
<i>P.I.M. Evers</i> Militariade	6
<i>J.M. van Ee</i> Met Sumatra was het altijd donderen	14
<i>Drs. ing. T. de Kruijf</i> Voor u gelezen door: Studeren in uniform	20
<i>Dr. S.J. de Groot</i> Heeft voor u gelezen: Vijfde bulletin Tweede Wereldoorlog	22
<i>Dr. S.J. de Groot</i> De rijdende artillerie, organisatie, gebruik en tactiek 1812	23
<i>Theo Postma</i> Heeft voor u gelezen: Kroniek der Zeemacht	34
<i>Theo Postma</i> Heeft voor u gelezen: Waarnemers op heilige grond	35
<i>Vincent Kramers</i> De overgang van KNIL militairen in de dienst van Indonesië	36
<i>H.M. Lups</i> Het korps pupillen te Gombong	39
<i>P.N.M.A. van der Baan</i> DAF bommenberger nog steeds in bezit van Militair Luchtvaart Museum	44
<i>Dr. Carl Ceulemans</i> De militaire deugden en gebreken van Bernard Law Montgomery	46
<i>Hans van Lith</i> Heeft voor u gelezen: De onbekende soldaat	55
<i>Theo Postma</i> Heeft voor u gelezen: De oorlogsbrieven	55
<i>Wil Zaagman jr.</i> Wijzigingen op de ledenlijst	56

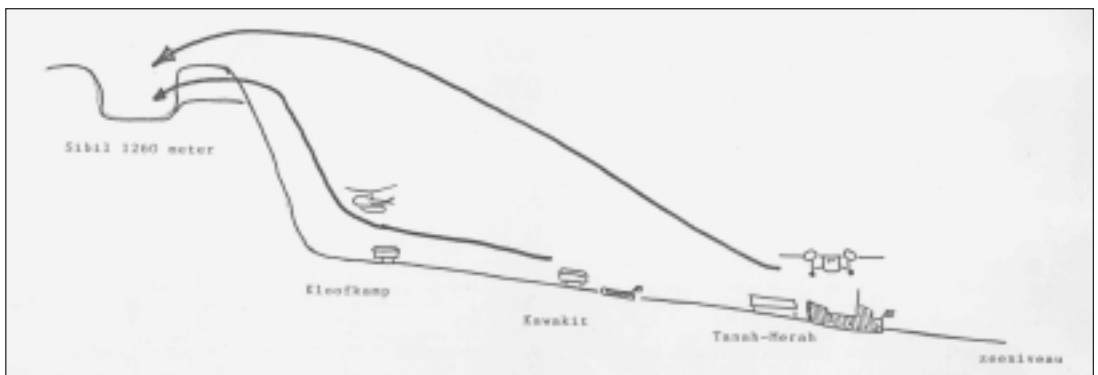
DE NEDERLANDSE EXPEDITIE NAAR HET STERRENGEBERGTE IN CENTRAAL NIEUW-GUINEA

Drs. C.B. Nicolas

Problemen met de opvoer.

In 1959 werd een multidisciplinaire expeditie uitgerust naar het nog onbekende centrale bergland van Nieuw Guinea voor de duur van zes maanden. Aan de expeditie zouden deelnemen:

± 20 wetenschappers, 20 Papoea politieagenten en 20 mariniers,
2 Agusta Bell helikopters en een 40 tal dragers van buiten het Sibil gebied zouden het vervoer van goederen en personen ter plaatse verzorgen.

Gedacht opvoer schema.

30 ton goederen (voeding, algemeen wetenschappelijke uitrusting) vertrekken per MS Musilloyd uit Amsterdam. In Genua worden de beide helikopters met reserveonderdelen ingeladen. In Sorong wordt overgeladen op coasters voor vervoer naar Tanah-Merah aan de Digoel. Hier dient alles gelost te worden, gesorteerd en opgeborgen in een grote loods van de politie. Een gedeelte moet vanaf het vliegveld van Tanah-Merah naar het vliegveld van Ok-Sibil gevlogen worden. Een ander gedeelte gaat per Mappiboot (een aluminium platboddem vaartuig met dieselmotoraandrijving en goed voor twee ton lading) stroom opwaarts naar Kawakit. Hiervandaan konden de helikopters de artikelen door de Digoel kloof naar de Sibil vallei brengen. Ook de reeds in NNG aanwezige goederen van o.a. de mariniers en politie zullen via Tanah-Merah of rechtstreeks vanuit Hollandia worden opgevoerd.

De werkelijkheid.

Zo te zien was het een eenvoudig en goed systeem. Maar in werkelijkheid waren er veel factoren die roet in het eten gooiden en voor enorme vertragingen zorgden. Ook rezen de kosten de pan uit. Het begon al bij aankomst van het MS Musilloyd in Sorong. De kustvaarder Cycloop nam de heli's met toebehoren over om deze volgens plan in Merauke af te

De coaster Orion wordt gelost.

Mappi boot wordt beladen.

leveren. De rest van de lading was te veel voor de gouvernements coaster Hans Fury. Gelukkig kon de geoloog Bär zijn maatschappij NNGPM (Ned. Nieuw-Guinea Petroleum Maatschappij) overhalen om de coaster Orion ter beschikking te stellen. De vliegvelden van Tanah-Merah en Ok-Sibil hadden zo hun eigen beperkingen waardoor gecharterde vluchten van de Twin Pionier van de Luchtvaartmaatschappij Kroonduif niet konden vliegen, terwijl de rekening gewoon doortelde. (De zoöloog van de expeditie maakte al duidelijk dat de kroonduif een vogel is die niet kán vliegen.) Op ieder vliegveld mocht namelijk niet meer dan 20 mm regen vallen anders ging de vlucht niet door! Er bleken meerdere mogelijkheden: of op Sibil of op Tanah-Merah of op beide velden tegelijk viel er meer regen. En viel er 50 mm dan duurde het meerdere dagen voordat het veld weer bruikbaar was. Eenmaal zakte een Twin Pionier door de grasmat van het veld in de Sibil en was er reparatie van het 'veld' nodig wat dus ook weer sluiting van het veld tot gevolg had. Dat was ook het geval toen een toestel met een defecte motor kwam te staan. Een klein toestel van de Australische Maatschappij Qantas moest een nieuwe motor brengen, die met primitieve middelen ter plaatse werd verwisseld. Vliegveld wegens werkzaamheden gesloten! Ook kon de zuidelijke toegangskloof in de wolken zitten zodat vliegen ook te riskant was. Dit laatste gold zeker voor helikopters. En niet alleen in die ene kloof maar ook in de rest van het gebergte. Op zeeniveau konden deze toestellen 200 kg vervoeren maar hoe hoger men kwam, hoe minder het te vervoeren gewicht werd, dat was voor de Sibil vallei nog maar 120 kg. Het hele helikopterbedrijf lag toch al een week of vier stil toen het personeel geelzucht kreeg en door een nieuwe ploeg uit Holland vervangen moest worden. Later verongelukte één van de twee toestellen op de Antares route, gelukkig zonder persoonlijke ongelukken. De verminderde inzet van de heli's deed de leiding van de expeditie besluiten de voorraden die in Kawakit lagen opgeslagen voor heli transport naar de Sibil toch maar dichterbij de Kloof op te slaan. Hiertoe werd een nieuw kamp ingericht, het "Kloofkamp" en werden alle goederen van Kawakit per Mappiboot hoger opgevoerd. Ook met deze Mappiboten ging het mis. Na enkele dagen varen waren beide schroefassen krom gevaren en moesten vervangen worden. Met veel pijn en moeite werden nog twee exemplaren gevonden en die moesten ingevlogen worden. De mariniers assisteerden bij het vervangen van de assen en bemanden verder de beide boten tot volle tevredenheid. Omdat de heli's uitvielen was het Kloofkamp zelfs vier weken onbereikbaar. Uiteindelijk moesten zelfs deze goederen weer afgevoerd worden naar Tanah-Merah. Om toch snel wetenschappelijke en algemene voorraden in de

Twin-Pioneer met defecte motor in de Sibil vallei.

Dakota van de Kroonduif verzorgt een dropping.

Sibil te krijgen werd toen besloten de Twin-Pioneers van de luchtvaartmaatschappij Kroonduif te charteren om de bulk op te voeren. Via de radio van de Gouvernementspost in de Sibil vallei hoorden we dan s'ochtends het toestel uit Hollandia vertrekken. Na een uur en een kwartier hoorden we hem boven de vallei en konden hem zelfs af en toe tussen de bewolking zien. Maar de vliegers konden ons niet vinden zelfs na onze aanwijzingen zo van "nù rechts naar beneden kijken." En dus vlogen onze voorraden weer terug naar Hollandia of Tanah-Merah. Weer twee en een half vlieguren op kosten van de expeditie of zelfs de kosten van een hele charterdag! Ten einde raad werden toen droppings verzorgd door een Catalina van de NNGPM en een Dakota van de Kroonduif. Zakken gevuld met stro of rijst waarin de overige goederen verpakt waren. Op ± 30 meter hoogte en op minimum snelheid vliegend kwamen de goederen ongeschonden in vrije val op de grond Zelfs glaswerk, zoals bijv. potten pindakaas overleefden de val. Dit uitvallen van vluchten speelt ook de Gouverneur en Mevrouw Plateel parten, i.p.v. een bliksembezoek van enige uren wordt het een gedwongen verblijf van vier dagen. Een stafofficier uit Hollandia die de mariniers kwam inspecteren "mocht" zelfs een week blijven. Door al deze tegenslagen heeft de expeditie voortdurend in geldnood gezeten. Gelukkig kon door een garantie van een ton, door de bekende scheepsbouwer Cornelis Verolme, het laatste deel en voornamelijk de afvoer van personeel en wetenschappelijke goederen plaats vinden. Ondanks al deze misère, of misschien wel dankzij, heerste er toch min of meer een opgewekte stemming. Men probeerde er het beste van te maken en improviseren was troef. De expeditie is met grote voorraden te onderzoeken materiaal thuis gekomen en heeft daardoor aan de verwachting voldaan.

Voor meer bijzonderheden over deze expeditie verwijs ik naar de expositie 'Naar de toppen van het Sterrengebte', die t/m 9 mei te zien is in het Mariniersmuseum te Rotterdam. Zie ook Militariade en Marsberichten

Literatuur:

Het Witte Hart van Nieuw-Guinea

L.D. Brongersma en G.F.Venema Scheltens en Giljay, Amsterdam 1960

Patrouilleren voor de Papoea's dl A

R.E. Holst Pellekaan C.S. 1989 de Bataafsche Leeuw Amsterdam.

OP BEZOEK BIJ ...

PIET VAN DER BURG

Eindelijk heb ik een belofte ingelost en ben in Museum 't Schilderhuis te Driebergen op bezoek geweest bij Piet van der Burg. Inderdaad een alleraardigst museum waar een grote variëteit aan uniformen, wapens, onderscheidingen en diorama's een goede indruk geven van de Nederlandse militaire geschiedenis vanaf de tachtigjarige oorlog. Er heeft al een artikel over dit museum in Mars gestaan. Dus nu alle aandacht naar Piet.

Hij is in 1927 in Ede geboren en in Den Haag opgegroeid. In 1943 verhuisde het gezin, waarvan de vader in krijgsgevangenschap zat, van de Benoordenhout naar Lochem. Piet had geen zin om voor de Duitsers stellingen te graven en dook onder in een noodziekenhuis bij Lochem. Door twee ondergedoken onderofficieren werd Piet bij het verzet betrokken. Hij hielp mee met een pilootlijn. Ook werd hij twee keer opgepakt waarbij hij de eerste keer werd vrijgelaten en de tweede keer makkelijk kon ontsnappen. In de Achterhoek waren de bezetting en het verzet niet op hun felst. Eind 1944 was het verzet door de regering in Londen officieel benoemd tot "binnenlandse strijdkrachten". Als BS-er trad Piet eind maart 1945 als tolk in dienst bij de Canadezen en beleefde het einde van de oorlog in Europa te Hannover. Hij kan zich nog herinneren hoe bevrijde Fransen in Hannover zo tekeergingen dat de Duitse politie weer bewapening kreeg om de Fransen terug op te sluiten.

Piet had onmiddellijk na de bevrijding als oorlogsvrijwilliger getekend, maar zijn inmiddels teruggekeerde vader vond dat hij eerst zijn HBS moest afmaken. In die tijd hadden vaders nog wat te vertellen en ging Piet in mei 1947 in dienst bij het 5e bataljon Jagers te Ede. Na aankomst in Indië werd het bataljon verdeeld over allerlei KNIL-onderdelen. Piet kwam terecht in Hollandia op Nederlands Nieuw-Guinea. Daarna werd zijn plaatsing Makassar op Celebes. Tijdens patrouilles van vier weken was het noemen van 'rode baretten' en 'Westerling' voldoende om ontzag in te boezemen bij de inlanders. In november 1949 werd Piet nog op Java geplaatst bij de "Tjampoeran Marechepliesie" om tot zijn vertrek uit Indië in februari 1950 MP-diensten te verrichten.

In de burgermaatschappij begon Piet in levensverzekeringen. Maar al spoedig trad hij in dienst bij een adviesbureau voor het Midden- en Klein-Bedrijf waar hij de directeur opvolgde, toen die overleden was. Piet's zoon Jaap was op elfjarige leeftijd begonnen met het verzamelen van militaria en kreeg hiervoor aanvankelijk een aparte kamer in de ouderlijke woning en later een huisje in de tuin. Jaap had intussen de Stichting "Collectie Militaire Traditie" opgericht. De collectie werd ondergebracht te Driebergen in een oude villa waarvan Piet en zijn vrouw de bovenverdieping betrokken. Het moge duidelijk zijn dat Piet en zijn vrouw dag en nacht bezig waren met de hobby van hun zoon. Later werd de collectie ondergebracht in de huidige lokatie, een oude bioscoop. Na zoveel jaar aan de collectie besteed te hebben is Piet toe aan afbouwen, hoewel ik daar nog niet veel van gemerkt heb.

MILITARIADE

1. Tentoonstellingen en activiteiten

(in 2004, tenzij anders vermeld. I.v.m. openingstijden zijn de telefoonnummers vermeld):

Marinemuseum, Hoofdgracht 3, 1781 AA Den Helder, Tel: 0223-657534

www.marinemuseum.nl

Van...tot : 12 juni 2002 tot 31 mei 2004

Inhoud : *Kindervoorstelling "De Voorspelling van de Vogelstruys"*.

Van...tot : 29 november 2003 tot 29 februari 2004

Inhoud : *Jubileumtentoonstelling Nederlandse Vereniging van Zeeschilders.*

Mariniersmuseum, Wijnhaven 7-13, 3011 WH Rotterdam, Tel: 010-412 96 00

www.mariniersmuseum.nl

Algemeen:

Maritiem Digitaal (www.maritiemdigitaal.nl) is een gezamenlijke database van de belangrijke maritieme musea in Nederland, waarin gegevens kunnen worden opgezocht over voorwerpen en literatuur die zich in deze musea bevinden. Niet alle musea hebben hun collectie volledig beschreven waardoor het kan zijn dat u toch niet kunt vinden wat u zoekt. U kunt dan altijd contact opnemen met de betreffende musea.

Van...tot : elke 1e zondag van de maand, doorlopend van 12 - 16 u.

Inhoud : **Marine- en Mariniersfilms 'uit de oude doos'.**

Van...tot : vrijdag 10 oktober 2003 t/m zondag 9 mei 2004

Inhoud : **Naar de toppen van het Sterrengebergte: Herinneringen aan een legendarische expeditie op Nieuw-Guinea (1959).**

Legermuseum, Korte Geer, 2611 CA Delft, Tel: 015-2150500

www.legermuseum.nl

Van...tot : Tot en met januari 2004

Inhoud : **Afscheid van Nieuw-Guinea.**

Het Nederlands-Indonesisch conflict 1950 - 1962.

Alle zondagmiddagen in januari: napoleontische chirurgijn aan het werk.

Van...tot : 27 oktober tot 1 maart 2004

Inhoud : **De tweede etage van het museum, het begin van de vaste expositie, wordt een aantal maanden gesloten voor herinrichting. De expositie omvat onder andere de militaire geschiedenis van de Romeinse tijd en de Tachtigjarige Oorlog.**

De tweede etage zal gesloten zijn. De rest van de vaste expositie en de wissel-tentoonstellingen zijn uiteraard gewoon toegankelijk.

Van...tot : Zaterdag 14 februari

Inhoud : **Verzamelmart International Military Music Society**

Van...tot : Maandag 23 februari

Inhoud : **Survival workshop 3**

Van...tot : Woensdag 25 februari

Inhoud : **Ridderworkshop 3**

Van...tot : Alle zondagmiddagen in februari

Inhoud : **Middeleeuws ambachtelijk maken van pijlen en maliën.**

Militaire Luchtvaart Museum, Kamp van Zeist 2-4, 3769 DL Soesterberg.

Tel: 0346-35 38 15 www.militaireluchtvaartmuseum.nl

Van...tot : Tot en met oktober 2004

Inhoud : **Expositie Koninklijke Luchtmacht 1953 - 2003**

‘Van collectieve verdediging tot mondiaal maatwerk’

(zie ook art. Rolf de Winter verderop in Militariade.)

In het kader van jubileumjaar 2003 werd in de Vreeburghal een speciale expositie ingericht over de Koninklijke Luchtmacht in de periode 1953 - 2003.

Deze tijdelijke tentoonstelling maakt deel uit van de vaste presentatie over de geschiedenis en ontwikkeling van de Koninklijke Luchtmacht vanaf 1950.

Van...tot : 14 maart 2004

Inhoud : **Mijn opa was een**

3e Nationale militair-historische fotodag. Zes militair-historische musea in Nederland organiseren een fotodag waarbij iedereen zijn militair-historische foto's kan laten determineren. In het Militaire Luchtvaart Museum kunt u terecht met foto's die betrekking hebben op de Nederlandse Militaire Luchtvaart geschiedenis.

Van...tot : 12 april 2004 (Tweede Paasdag)

Inhoud : **Hollandse Heli Helden**

Tijdens de theatervoorstelling van Pandemonia Science Theater nemen Adjudant Moers en Sergeant Vroom u mee naar de zomer van 1977. Zij zijn werkzaam bij de Search and Rescue (SAR) en maken zich gereed om met hun helikopter, een Alouette III, een reddingsactie uit te voeren boven de golven van de Noordzee.

Van...tot : 17 en 18 april 2004

Inhoud : **Nationaal Museumweekend**

Het legendarische 322 Dutch Spitfire Squadron RAF uit de Tweede Wereldoorlog herleeft in het Militaire Luchtvaart Museum. Het publiek komt oog in oog te staan met uiteenlopende tastbare herinneringen aan de roemruchte geschiedenis van het Squadron.

Airborne Museum ‘Hartenstein’, Utrechtseweg 232, 6862 AZ Oosterbeek.

Tel: 026-3337710 www.airbornemuseum.com

Van...tot : 13 februari 2004

Inhoud : **Social Evening:** *Social evening in het museum van de Vereniging Vrienden van het Airborne Museum. Leden tonen materiaal uit hun collecties.*

Aanvang 19.30 uur.

Van...tot : 17 maart 2004

Inhoud : **Social evening** *in het museum van de Vereniging Vrienden van het Airborne Museum. Leden tonen materiaal uit hun collecties. Aanvang 19.30 uur.*

Van...tot : 16 en 17 april 2004

Inhoud : **Nationaal Museumweekend.** *Motto “De kunst van het vertellen”. Bezoekers kunnen documentatie en materiaal met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog laten*

identificeren door medewerkers van het museum die daarbij zo mogelijk een achtergrondverhaal vertellen.

Van...tot : 24 april tot 1 november

Inhoud : **Expositie "We will remember them"**.

Een overzicht van 60 jaar herdenking Slag om Arnhem.

Van...tot : 24 april

Inhoud : **Boekenbeurs van tweedehands boeken en documenten met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog.** Leden van Airborne Battle Wheels Oosterbeek geven, gekleed in oude uniformen, diverse demonstraties. Optreden van een historisch trompetterkorps.

Museum Bronbeek, Velperweg 147, 6824 MM Arnhem, Tel:026- 333 77 10

www.bronbeek.nl

Van...tot : Zondag 14 maart 2004 van 12.00uur - 17.00 uur

Inhoud : **3^e Nationale militair-historische fotodag: Mijn opa was een ...**

(zie ook www.mijnopawaseen.nl).

Van...tot : Donderdag 27 mei 2004

Inhoud : **Herdenking gevallen Koninklijke Landmacht.**

Van...tot : Maandag 26 juli 2004

Inhoud : **Herdenking Opheffing KNIL.**

Documentatiegroep '40-'45, Den Haag, Tel: 0182-309644

webmaster@documentatiegroep40-45.nl

De evenementen van de Documentatiegroep in 2003 zijn :

Van...tot : 6 maart 2004

Inhoud : **Militaria- en Documentatiebeurs in 't Trefpunt, Roelenengweg 25, Voorthuizen.**

Van...tot : 12 juni 2004

Inhoud : **Militaria- en Documentatiebeurs in 't Trefpunt, Roelenengweg 25, Voorthuizen.**

Wijzigingen voorbehouden. Als u zich bij de ingang met het lidmaatschapskaartje M&H meldt als lid van onze vereniging betaalt u het entreegeld, zoals dat geldt voor de leden van de Documentatiegroep '40-'45, t.w. € 1,40. Ook is het voor onze leden mogelijk, uiterlijk de zaterdag vòòr de beursdag, schriftelijk tafelruimte te reserveren (maximaal 3 strekkende meter à € 3,50 per strekkende m.) bij de heer J. Fioole, Eiland 163, 4143 EW Leerdam. Overige informatie 0345-613077.

Museum Nederlandse Cavalerie Barchman Wuijterslaan 198; 3818 LN Amersfoort

Tel: 033-4661996

Op 5 juni j.l. is verschenen van de hand van Arie Rens een prachtig geïllustreerd standaardwerk over de volledige geschiedenis van de "Huzaren van Boreel".

Deze eenmalige uitgave is in gebonden (€ 39,50) of in paperback versie (€ 29,50) te verkrijgen via een storting van het bedrag plus € 7,50 verpakkings- en verzendkosten op postrekeningnummer 9484030 t.n.v. Vereniging Huzaren van Boreel te Amersfoort.

Herdenkingsenveloppe Airborne Museum

De jaarlijkse herdenkingsenveloppe, de zevende in de serie 'Monumenten van de Slag om Arnhem' toont het monument voor de 101e US Airboredivisie op de Drielse Rijndijk bij

Heteren. De enveloppe is te koop in het Airborne Museum voor € 3 of door overmaken van € 4 op giro 4184300 t.n.v. Airborne Museum, Oosterbeek o.v.v. 'Enveloppe 2002'. Enveloppen van voorgaande jaren zijn nog in beperkte mate te koop in het museum.

International Military Music Society (IMMS), Hoevelaken, Tel: 033-253 48 90,

www.cenimms.org

Op de website <http://home.plex.nl/~imms> kunt u een compleet overzicht vinden van de activiteiten van IMMS.

Vereniging Historische Militaria

Van...tot : Zaterdag 28 februari 2004

Inhoud : *Militariabeurs te Duiven.*

Van...tot : Zaterdag 27 maart 2004

Inhoud : *Militariabeurs te Duiven.*

Van...tot : Zondag 28 maart 2004

Inhoud : *VHM Annual General Meeting Fort Vechten te Bunnik.*

Van...tot : Zaterdag 17 en Zondag 18 april 2004

Inhoud : *Scottish Weekend, "Scots only", Living History event te Archeon.*

Rijksarchief, Haarlem

Het Rijksarchief beheert een aantal interessante archieven over militairen. Helaas echter beschikt het niet over foto's van militairen. Daarom wil het Rijksarchief te Haarlem graag foto's van beroepsmilitairen of dienstplichtigen, die vòòr 1941 dienden, scannen en de bijbehorende gegevens van de gefotografeerde militair ontvangen. U kunt daarvoor een afspraak maken met Mevrouw A. Meddens, 023-5172709 of de foto e-mailen naar :

ameddens@noordhollandsarchief.org

Stichting Koopvaardijpersoneel 1940-1950

Tijdens de herdenking van de Battle of the Atlantic te Liverpool in 2003 hebben Nederlandse veteranen het initiatief genomen om een Nederlandse gedenkplaat aan te brengen op de plaats aan het oude havenfront alwaar reeds gedenkplaten van andere geallieerde landen, die hebben deelgenomen aan wat wel genoemd wordt de langste slag van de Tweede Wereldoorlog. De Stichting Koopvaardijpersoneel 1940-1945 heeft inmiddels met de Liverpool City Authorities contact opgenomen en een positieve reactie ontvangen op het verzoek een Nederlandse gedenkplaat aan de Riverside Walk te mogen aanbrengen.

Het zal de Nederlandse veteranen veel voldoening geven als, na zoveel jaren, ook de Nederlandse zeeman te Liverpool op een waardige wijze herdacht wordt. De Stichting verwacht in april 2004 met een passende ceremonie de gedenkplaat te onthullen.

Het project wordt gefinancierd door vrijwillige bijdragen van de oorlogsveteranen en belangstellenden: er is echter nog een tekort.

Voor degenen, die dit project alsnog zouden willen steunen volgt hieronder informatie hoe dit te doen.

Bankrekeningnummer 41.81.48.929

Ten name van de Stichting Koopvaardijpersoneel 1940-1945 te Reewijk

Inzake: Gedenkplaat Liverpool.

Informatie : visser@vok.nl

Videobanden, IMG

Zoals bekend, bezit het Instituut voor Militaire Geschiedenis KL (IMG-KL), een rijke verzameling aan films. Dit beeldmateriaal is in de loop der jaren gedeeltelijk overgezet op videobanden, Van deze laatste is inmiddels een aantal als koopvideo beschikbaar. Titels en onderwerpen zijn opgenomen in een catalogus, die is aan te vragen bij de audiovisueel documentalist van het IMG, mevrouw P. Gaetano. Zij is tijdens kantooruren telefonisch te bereiken onder nummer 070-316 53 89. In de catalogus, die kosteloos wordt toegezonden, staan uiteraard ook de bestelwijze en de prijzen vermeld.

Foto-identificatie Nederlands-Indie en het KNIL

Op 14 maart 2004 kan men in de volgende musea terecht met militair-historische foto's, waarbij van 12.00 uur tot 16.00 uur deskundigen helpen bij het identificeren van foto's en prentbriefkaarten, die de bezoekers zelf meenemen en waarop personen en situaties staan afgebeeld uit Nederlands-Indië en het KNIL:

Legermuseum, Delft	: 015 - 215 05 00
Marinemuseum, Den Helder	: 0223 - 657 534
Mariniersmuseum, Rotterdam	: 010 - 412 96 00
Militair Luchtvaartmuseum, Soesterberg	: 0346 - 353 815
Marechausseemuseum, Buren	: 0344 - 571 256
Museum Bronbeek, Arnhem	: 026 - 376 35 55

(Theo Postma)

Éen nieuw boek van van der Kop

OP VLEUGELS IN HOGER SFEREN

Een vliegers-odyssee

H.J.E. van der Kop schout-bij-nacht vlieger tit. b.d.

Uitgeverij De Nieuwe Haagsche; ISBN 90-77032-47-9; 366 pag's;

€ 19,75

Van der Kop zet in een ongedwongen stijl aardige verhalen uit zijn hele leven neer en geeft daarmee een totaal-overzicht van een bewogen MLD-carrière. Ik dacht dat hij alles al geschreven had, maar dit boek vult de laatste gaatjes.

Voor de (jonge) liefhebbers die zijn complete oeuvre (waaronder zijn eerste boek over zijn oorlogstijd 'Neem het over') niet meer te pakken kunnen krijgen is dit boek een goed alternatief.

(Piet van der Burg

correspondent Traditie en Ceremonieel.)

Reactie op het Nieuwe Daags Tenue van de Koninklijke Landmacht

Prachtig pak, dit nieuwe D.T. Prettig om te dragen, modieus en het ziet er kek uit, "real American".

Toch zou ik er graag een paar opmerkingen bij maken.

1. Het is weer eenkleurig. Van 1912 tot 1963 worstelden we met het feit dat al na een paar jaar geen broek meer te vinden is die bij de jas past. Broeken slijten nu eenmaal sneller

dan jassen Al na enkele jaren zal blijken dat er geen stof meer is zonder enig kleurverschil met de originele en zullen dus de broeken steeds een tint verschillen van de jas. Jammer, maar blijkbaar zat er niemand in de commissie die dat nog heeft meegemaakt en bovendien, het is onze gewoonte niet te leren van de geschiedenis.

2. Die biezen, over traditie gesproken. Zwarte biezen voor alle wapens en dienstvakken. Waarom? Ja, ik weet het, de Amerikanen doen het ook. Dat lijkt mij echter traditioneel niet zo'n sterk argument. Waarom niet zoals het altijd is geweest, biezen in de wapenkleur? Kosten? Zouden rode, groene, oranje, blauwe of gele biezen duurder zijn dan zwarte? Bovendien zijn deze biezen niet zoals vroeger ingewerkt in de stof maar gewoon los opgestikt. Vervanging door een andere kleur bij bijvoorbeeld overplaatsing kan dus nauwelijks een bezwaar zijn. Jammer, al weer een oude traditie om zeep. Ik kan in dit overigens keurige uniform geen stukje traditie terugvinden en vraag mij af wat de Traditiecommissie in deze heeft zitten doen.

(uit 'Landmacht' nr 1 - 2004)

Nieuwe tenuevoorschriften

Wordt een militair gevraagd voor een vaandelwacht en weet hij eigenlijk niet precies wat hij dan aan moet en hoe hij al die vreemde kledingstukken precies moet dragen? Dat is door hem, vanaf nu, allemaal makkelijk te vinden in de voorschriften 'Tenuen voor militairen' (VS 2-1593) en 'Ceremoniële tenuen' (VS 2-1593/1).

In het eerstgenoemde voorschrift worden naast het dagelijks tenue (DT) ook het gevechtstenue (GVT), het gelegenheidstenue (GLT), het avondtenue (AT) en het tropentenu (TT) beschreven. Het tweede voorschrift richt zich helemaal op de ceremoniële tenuen van de Koninklijke Landmacht.

In de nieuwe voorschriften, die zijn samengesteld door de Traditiecommissie KL, staan duidelijke foto's van alle tenuen van de landmacht. Daarbij worden alle onderdelen en de draagwijze van de verschillende tenuen gedetailleerd beschreven. Om de historische betekenis van de ceremoniële tenuen duidelijk te maken is aan elk hoofdstuk van dit voorschrift bovendien een paragraaf toegevoegd waarin een beknopte uiteenzetting wordt gegeven van de afstamming en geschiedenis van het desbetreffende wapen, regiment, of korps. De elektronische versie van VS 2-1593 (pdf-formaat) is beschikbaar op intranet (KL-startpagina > documentaire informatievoorziening > boekwerken > voorschriften).

De voorschriften zijn ook verschenen in een handelseditie, onder de titels 'Tenuen, onderscheidingstekens en emblemen van de Koninklijke Landmacht' en 'Ceremoniële tenuen van de Koninklijke Landmacht'. Beide uitgaven zijn te koop in het Legermuseum of te bestellen via www.legermuseum.nl. De kosten: € 7,50 voor het voorschrift over tenuen, onderscheidingstekens en emblemen en € 10,- voor het voorschrift over ceremoniële tenuen.

(Theo Postma)

Mars op internet

Verschillende personen, binnen en buiten Mars, hebben de laatste twee maanden aan een internetsite voor Mars et Historia gewerkt. Het resultaat is te zien op:

www.marsethistoria.nl

Het doel van de site is, behalve het werven van nieuwe leden, de Marsleden informatie en service te verlenen. Zo is er een winkel, een advertentierubriek [vraag/aanbod voor leden] en de mogelijkheid om via e-mail de correspondenten te benaderen. Voor de niet Internetters is de winkel uiteraard ook (via de redactie) beschikbaar.

- Er is nog 'n aantal complete jaargangen, lustrum-, thema- en losse nummers van Mars et Historia beschikbaar.
De prijs voor een reguliere aflevering bedraagt € 2,50, lustrumnummer € 5,- en jaargang € 7,50 bij vooruitbetaling op postgiro 2940790. Portokosten voor rekening van de koper.
- Fotokopieën oude artikelen (bij recentere nummers is soms digitale kopie mogelijk) € 0,20 per pagina ex-porto.
- De inhoudsopgave of index van alle 37 jaargangen Mars et Historia op A4 is te bestellen voor € 2.- ex-porto.
Voor leden is een gratis Microsoft-excel bestand beschikbaar.
- Zilveren pin met het Mars-logo (± 2 cm). € 15.- ex-porto.

Het bestuur hoopt dat u in groten getale de site bezoekt en er onder niet-Marsleden ruim bekendheid aan geeft.

(drs. Rolf de Winter)

Een 'Koninklijke' afsluiting van het luchtmacht-jubileumjaar 2003

Prins Bernhard eregast te Soesterberg.

Op 17 december werd in aanwezigheid van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard in het Militaire Luchtvaartmuseum te Soesterberg het luchtmacht-jubileumjaar op gepaste wijze afgesloten. (Behalve 100 jaar gemotoriseerd vliegen werd in 2003 herdacht dat de militaire luchtvaart in Nederland 90 jaar bestaat en dat de luchtmacht zich een halve eeuw 'Koninklijk' mag noemen.)

De bijeenkomst stond in het teken van de presentatie van het jubileumboek **Crossing the Border**. De Koninklijke Luchtmacht na de val van de Berlijnse Muur, en de opening van de tentoonstelling **50 jaar Koninklijke Luchtmacht, van collectieve verdediging tot mondiaal maatwerk**. De bijeenkomst in Soesterberg vond precies honderd jaar plaats na de memorabele vlucht van Orville en Wilbur Wright, die op 17 december 1903 met de 'Kitty Hawk' de eerste gemotoriseerde vlucht uitvoerden. De honderden genodigden werden verast door de aanwezigheid van Prins Bernhard die in plaats van de minister van Defensie de plechtigheden met zijn aanwezigheid opluisterde. Dat de 92-jarige prins de bijeenkomst bijwoonde mag bijzonder worden genoemd. Als enige Nederlander was Prins Bernhard aanwezig op alle belangrijke jubilea van de Militaire Luchtvaart in Nederland. In 1938 toen de 25-jarige Luchtvaartafdeling, de voorloopster van de Koninklijke Luchtmacht, haar zilveren jubileum vierde, was de toen 27-jarige prins al van de partij.

Tentoonstelling

Die laatste 50 'Koninklijke' jaren staan centraal in de indrukwekkende tentoonstelling van het Militaire Luchtvaart Museum, die tijdens de bijeenkomst door de Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten, luitenant-generaal D.L. Berlijn, werd geopend. In de expositie wordt stil gestaan bij de jaren 1953, 1978 en 2003. Aan de hand van deze ankerjaren wordt duidelijk gemaakt dat de Koninklijke Luchtmacht binnen een halve eeuw een aantal ingrijpende metamorfoses heeft ondergaan. Van een luchtmacht-in-opbouw (1953), via volwassen luchtmacht ten tijde van de Koude Oorlog (1978) naar een moderne luchtmacht die met al haar wapensystemen participeert in crisisoperaties en humanitaire missies (2003). De museumbezoeker krijgt aan de hand van een prachtig decor met foto's, kaarten, teksten, posters, videopresentaties en voorwerpen een helder beeld gepresenteerd van een halve eeuw Koninklijke Luchtmacht. De nieuwe expositie vormt een integraal onderdeel van de Ir. Vreebrughal waar het museum, heel toepasselijk, tevens zijn collectie naoorlogse (straal)vliegtuigen en helikopters heeft ondergebracht. Voor een ieder met interesse voor de Koninklijke Luchtmacht - en onder de Mars-leden zijn dat er toch ettelijken - is de nieuwe tentoonstelling in het Militaire Luchtvaart Museum de moeite meer dan waard, om niet te zeggen een absolute 'must'.

Crossing the Border

Kort voordat de tentoonstelling officieel werd geopend, werd het jubileumboek *Crossing the Border* ten doop gehouden. Met zichtbaar genoegen nam Prins Bernhard uit handen van de Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten het eerste exemplaar in ontvangst.

Het rijk geïllustreerde jubileumboek van de hand van drs. P.E. van Loo, wetenschappelijk medewerker van de Sectie Luchtmachthistorie, is de vrucht van jarenlange noeste arbeid. *Crossing the Border* neemt de lezer mee de grens over, naar de wereld van de Koninklijke Luchtmacht in het tijdperk na de Koude Oorlog. De Nederlandse krijgsmacht onderging een grondige reorganisatie die werd ingeluid door de val van de Berlijnse Muur in 1989. Voor de Koninklijke Luchtmacht resulteerde dit in een taakverschuiving waarbij het accent kwam te liggen op vredesoperaties en humanitaire missies over de gehele wereld. *Crossing the Border* beschrijft die veranderingen en analyseert de ontwikkelingen binnen de vier pijlers waarop de luchtmachtorganisatie steelt: jachtvliegtuigen, geleide wapens, helikopters en transportvliegtuigen.

OPROEP

Nieuws voor 'Militariade', zoals gegevens over tentoonstellingen, s.v.p. vóór 15-03-2004 schriftelijk naar de redactiemedewerker: drs. P.I.M. Evers, Kamperfoeliehof 6, 3852 GE Ermelo. Bij voorbaat dank!

J.M.van Ee.

“MET SUMATRA WAS HET ALTIJD DONDEREN”.

Daarmee begint Paul van 't Veer zijn boek "De Atjeh Oorlog". Zo denken de huidige militaire bevelhebbers in Indonesië er waarschijnlijk ook over. Want in Atjeh is nog altijd een verzetsbeweging actief. Onlangs stond in de krant dat een fors aantal opstandelingen zich verschanst had in een kampong. De plaatselijke commandant reageerde met de opmerking: "Als ze zich niet snel overgeven zullen ze het niet overleven". Dat klinkt erg bekend voor iemand die wel eens een boek over de Atjeh Oorlog heeft gelezen. Atjeh blijft in het nieuws en bijna altijd gaat het over verzetsactiviteiten.

Niet alleen de huidige gebeurtenissen trekken belangstelling van de pers maar ook het verleden. Het is in de Nederlandse journalistiek nog steeds "bon-ton" om als er over ons koloniale verleden geschreven wordt men de Atjeh Oorlog aanhaalt en in het bijzonder de "moordpartij" van Overste G.C.E.van Daalen in de Gajo en Alaslanden. Zelfs het maandblad Op Linie van de A.F.M.P. vond het nodig om ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van het Regiment van Heutzs zich af te vragen of de daden van het K.N.I.L. geen smet waren op de naam van het regiment.

Waarom duikt juist dit verhaal steeds weer op in de pers en waar gaat het over?

In 1904 was het grootste deel van Atjeh onder Nederlands bestuur en onder militaire controle gebracht. Zij het dat steeds weer verzetsgroepen, in het gecontroleerde gebied, de kop opstaken. Zij werden gesteund vanuit de nog niet gecontroleerde hooggelegen valleien, de Gajo en Alaslanden, in het gebergte, Boekit Barisan. Bovendien werden er in het gebied onderlinge oorlogen uitgevochten en was het onduidelijk wie er de baas was. Van het gebied was verder weinig bekend en het was niet in kaart gebracht. In 1902 was er weliswaar een verkenning uitgevoerd onder kapitein H. Colijn (later Minister President), maar die was op zwaar verzet gestuit. Hier moest een eind aan komen.

Civiel en militair gouverneur van Heutzs besloot de Atjeh Oorlog die zich al dertig jaar voortsleepte af te ronden met het onder bestuur brengen van dit gebied.

Het werd grondig aangepakt. Lt.Kol van Daalen, een zeer ervaren officier, die vloeiend atjees sprak, werd "*Commandant der maréchausée-colonne op excursie naar de Gajo- en Alaslanden, tevens belast met het vestigen van ons gezag in die landschappen*".

Zo luidde de aanhef van zijn instructie. Een excursie betekende in die tijd dat het gebied werd afgepatrouilleerd, verkend en in (schets)kaart gebracht.

Hoe hij dat gezag moest vestigen stond nader omschreven.

Contact opnemen met de bevolking. De stamhoofden, dorpshoofden en kiesgerechtigde hoofden in vergadering bijeenroepen. Deze hoofden namens het Gouvernement in hun functie te bevestigen en een landschapshoofd te benoemen.

Voorts diende het bestuur geregeld te worden en er moest een einde komen aan de onderlinge oorlogen. En er zou een tracé voor een karrenweg uitgezet worden. (Wegen waren er niet in het gebied, alleen voetpaden.)

De commandant zou voor zijn komst in het gebied "*aan de betrokken hoofden bericht zenden en daarbij met nadruk te kennen geven, dat zijn bezoek van geheel vredelievende aard is, voornamelijk bespreking van wederzijdse belangen*".

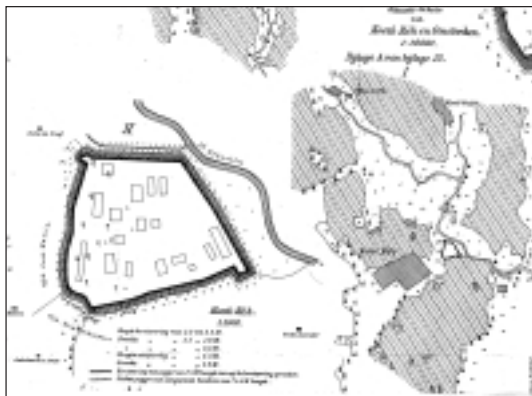
Peace keeping zou je bijna zeggen. Niet helemaal. In de instructie stond ook "het verzet

te breken van de stamhoofden die zich met hun stam gewapenderhand tegen een rustige en ordelijke staat van zaken verzetten”.

Van Daalen en van Heutsz gingen uit van de regel: als praten niet helpt dan slaan.

Als je slaat, sla hard, snel en doelgericht. (poekoel-teroes)

Daarna kan er weer gepraat worden. Peace enforcing

Sterkte en samenstelling der colonne:

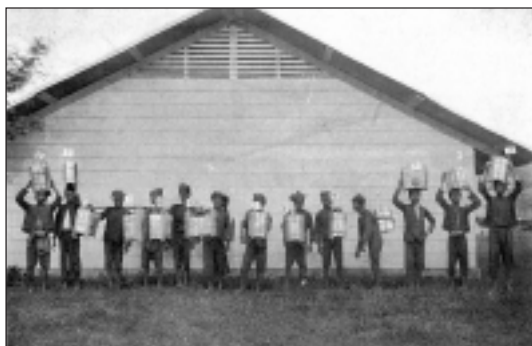
- Commandant met als staf twee kapiteins GS en een luitenant-adjutant.

- Tien brigades marechaussee=200 man met zes officieren.

Een marechaussee brigade was destijds sterk 20 man met één Europees sergeant en één inlands sergeant. De korporaals en manschappen waren allen inheems. Bij de inzet van twee of meer brigades voerde een officier het bevel.

Bewapening: zie vaandelwacht RvH.

- Een officier van gezondheid met acht man medisch personeel.

- Een officier Topografische dienst met twee opnemers.

- Een mijnningenieur.

- Een Javaans plantkundige van 's Lands Plantentuin.

- 450 dwangarbeiders.

Dit waren inheemse langgestraften die in plaats van cellulaire opsluiting te werk gesteld werden bij het gouvernement of bij het leger. Zij deden dienst als corveeër, oppasser of drager. Bij een expeditie als deze fungeerden zij als transporteenheid. De trein, draaglast per man 18 kg.

Tijdens de operatie zijn verschillende uitrustingsstukken beproefd. Zoals de ons bekende bamboe hoed en de half-leder, halfzeildoekse schoenen. Wat ook nieuw was dat iedere man zelf zijn rijst kookte in een geëmailleerd pannetje dat tot zijn uitrusting behoorde. Later ontstond hieruit de befaamde K.N.I.L. pannenset van aluminium.

Voeding voor drie dagen droeg hij in zijn ransel. Vivres, zoals dat toen heette, bestond in hoofdzaak uit rijst, gedroogd vlees of vis, uien en sambal. Voor 6 dagen rijst werd in de trein meegevoerd.

De befaamde tocht.

Van 8 februari tot 23 juli 1904 maakte deze colonne een tocht dwars door de Gajo- en Alaslanden, de onbekende bergvalleien in het achterland van Atjeh.

Het begon al ongelukkig. Van Daalen wilde het gebied niet langs de min of meer bekende voetpaden bereiken, omdat in 1902 Colijn met zijn colonne was vast gelopen op zware versterkingen in de nauwe bergkloven. Hij koos zijn route over de hoogste top, 3000 m, van de Intim-Intim bergen, naar het begin van de Gajo vallei.

Er was gerekend op vijf dagmarsen, het werden er elf. De meegenomen gids verdwaalde en dus ook de colonne. Men kapte een pad dwars door het oerwoud in zware regens en ijskoude nevels en vond een olifantenpad. (Van wilde olifanten! Het K.N.I.L. had pas jaren later afgerichte dieren.) De rijst raakte op en men had alleen nog wat gedroogd vlees en vis. De officieren hadden worst, per maaltijd vier centimeter de man. Een patrouille overmeesterde een meterslange reuzen python en er kwam saté-python op het menu.

Op 10 maart bereikte de uitgeputte troep de bewoonde vallei waar voldoende voedsel aanwezig was. Na vier dagen die hard nodig waren voor rust en aanvulling van de voorraden begonnen de operaties in de Gajo- en vervolgens in de Alasvallei. Die duurden tot

24 juni waarna de colonne door de Bataklanden, waar geen verzet geboden werd, naar Sibolga trok. Vandaar vertrok men per schip naar Oelèë Lheuë, de haven van Kota Radja. Thans Banda Atjeh.

Gedurende deze periode werd de expeditie twee keer geravitailleerd, versterkt en gedeeltelijk afgelost door een infanteriecolonne uit Medan.

In vijf maanden werden door Van Daalen zes zwaar versterkte kampongs in de Gajo- en drie in de Alasvallei veroverd. Daarbij kwamen 2902 inwoners om het leven van wie 1159 vrouwen en kinderen.

Eigen verliezen gedurende de gehele excursie:

- Gesneuveld of aan wonden overleden 26 man.
- Aan ziekten overleden 3 man.
- Geëvacueerd wegens verwondingen 72 man.
- Geëvacueerd wegens ziekten 27 man.

Wat opvalt is dat van de zes officieren der marechaussee er drie wegens verwondingen zijn geëvacueerd.

Hoe kwamen de verliezen bij de tegenstander zo hoog?

Het verzet van de Gajo's en Alassers had een merkwaardige kant die men zelfs bij de fanatieke Atjehers in de lagere streken niet had ontmoet. Die vielen bij voorkeur de colonnes vanuit een hinderlaag aan. De bovenlanders echter sloten zich in hun zwaar versterkte kampongs op, ontvingen de marechaussee's met heilige gezangen en hadden zich blijkens hun witte kleding ten dode gewijd. Zij vochten de jihad, (de heilige oorlog) en wilden sjahid (martelaar) worden. Soms zelfs verliet de bevolking de kampong en bouwde elders een versterking (benteng), sloot zich daar met vrouwen en kinderen op, en wachtte de aanval af.

Deze versterkingen bestonden uit mants-hoge aarden wallen met schietkokers en een stevige bamboe versperring en doorn-

struiken. De verdedigers beschikten over grote hoeveelheden slag-, stoot- en steekwapens en een fors aantal voorlaadgeweren, vooral donderbussen die met schroot geladen werden.

Voorts spoten zij met zg Lombokwater, een aftreksel van Spaanse peper. Pepperspray heet dat tegenwoordig. De brede neergeslagen rand van de bamboehoed bleek een goede bescherming hiertegen.

De tactiek van Overste Van Daalen.

Voordat de excursie vertrok had de commandant ingevolge zijn opdacht, berichtgevers gestuurd naar de hoofden in het gebied en hun opgeroepen met hem bijeen te komen zodra hij was gearriveerd om de bestuurszaken vreedzaam te regelen. Bij aankomst bleek hem dat de hoofden wel waren bijeengekomen maar besloten hadden zich met hand en tand te verzetten.

Overigens was er een minderheid van de hoofden die niet meededen en zich geleidelijk aan bij de commandant hebben gemeld. Pogingen contact met de weerspannige dorpschouwen te krijgen mislukten herhaaldelijk en de verkenningspatrouilles kwamen verschillende keren in gevecht. De bevolking was druk doende versterkingen te bouwen en het werd duidelijk dat men zich voorbereide op zwaar verzet.

Toen bleek dat bij de verovering van de eerste kampong een groot aantal vrouwen en

kinderen was omgekomen ging er opnieuw berichten naar de hoofden met de aanmaning, dat als er dan toch gevochten moest worden eerst de vrouwen en kinderen in veiligheid te stellen, want de Kompenie (het K.N.I.L.) was niet gekomen om tegen vrouwen en kinderen te vechten.

Het bleek tevergeefs.

Van 22 maart tot 4 juni betrok de colonne een bivak in de kampong Koeta Lintang in de Gajo vallei. Vanuit dit bivak koos de commandant zes hoofdoelen die successievelijk veroverd werden. Van 11 juni tot 24 juni bivakkeerde men in de Alasvallei in kampong Lawé-Sagoe van waaruit drie kampongs veroverd werden.

Zodra in een gebied het verzet gebroken was riep de Overste de hoofden bijeen en regelde het bestuur.

Een aanval op zo'n kampong die steeds weer als voorbeeld van hard optreden van het K.N.I.L. wordt aangehaald is het gevecht in Koetö Reh.

Wat gebeurde er?

Uit het verslag van de colonnecommandant blijkt dat hij de dag voor de aanval twee aanzienlijke mannen, die zich bij hem hadden gemeld, heeft opgedragen in "de versterking Koetö Reh, namens mij aan de bezetting mede te delen, dat ik morgen ochtend zou komen om haar aan te vallen en dat haar der-

halve den raad werd gegeven zich te verwijderen of zich te melden”.

De gehele bevolking had zich uit de kamping teruggetrokken en in een zwaar versterkte benteng verschanst.

De volgende morgen begon de aanval, die verliep als volgt:

De aanvalstroepen, elf brigades marechaussee sterk en met 122 karabijnen, nemen hun uitgangsposities in. Daarbij wordt vuur uitgelokt door een paar schijnbewegingen.

De vijand reageert prompt met vuur in het wilde weg.

Als de aanvallers op hun plaats zijn” begon te 8.30 uur vm de aanval; te 9.20 uur was de borstwering in ons bezit en twintig minuten later nam dit verwoed gevecht een einde. Zie voor beschrijving van dit gevecht bijlage 13”.

In het verslag wordt nader ingegaan op het vermeesteren van de versperringen en de verdedigingswal (borstwering) en het verslag eindigt met”de vijand liet aan gesneuvelden, 313 mannen, 189 vrouwen en 59 kinderen, aan gewonden 20 vrouwen en 31 kinderen en aan ongedeerden 2 vrouwen en 61 kinderen in onze handen, met 75 geweren en een enorme hoeveelheid munitie en blanke wapens, terwijl onzerzijds 2 militairen sneuvelden en drie officieren en dertien minderen gewond werden.

Te 3.45 n.m waren de troepen weer in het bivak terug”.

In de uitgebreide bijlage 13, compleet met terreinschetsen, wordt het verloop van het gevecht nader omschreven en aan het slot vermeld: *”Verschoten munitie 4365 patronen”.*

Tot zover dit gorddroge verslag.

Hoe beleefden de militairen dit werkelijk?

De aanvalsgroepen moesten onder dekking van karabijnvuur de wal naderen door met hun klewangs een doorgang in de versperringen te kappen, daarbij gehinderd door geweervuur, werplansen, stenen en Lom bokwater van de verdedigers.

Was een doorgang breed genoeg dan blies de hoornblazer de aanval en beklom de

reservegroep de wal met stormladders.

Op de wal aangekomen ”blijkt pas hoe zwaar de benteng bezet is. De marechaussees bevinden zich tegenover dichte drommen, die aan de binnenrand van de borstwering in ondiepe uitgravingen stand houden. Mannen vrouwen en kinderen, ook vrouwen voor het merendeel van een blank wapen voorzien, stonden daar dooreen, en uit die menigte vlogen lansen en vielen schoten op den troep die daardoor oogenblikkelijk enige gewonden kreeg.

Dit was een hoogst kritiek moment voor onze manschappen want kwam er uit die massa een tegenaanval dan werden door hun minderheid zeker teruggeworpen.

Het was dus zaak zich die drommen door een zo hoog mogelijk snelvuur van het lijf te houden.

De uitwerking van dit vuur was ontzettend. Iedere kogel maakte in de dichte gelederen meerdere treffers, en in zeer korten tijd was het bloedig drama afgespeeld en lagen de voor ons meest gevaarlijke drommen neer. De Overste liet onmiddellijk ”ophouden met vuren” blazen.

Aldus het ooggetuige verslag van de Luitenant Adjutant J.C.J. Kempees, die in opdracht van van Daalen een boek schreef over deze excursie.

Dat is voor de lezer van nu het opvallende in deze affaire. Van Daalen diende zijn verslag in en verzweeg niets. In tegendeel hij was

trots op zijn succes en het verslag werd gepubliceerd. Bovendien had de militaire arts een fototoestel en maakte in opdracht van de commandant foto's. Die foto's werden in een opvouwbare donkere kamer ter plekke ontwikkeld en eveneens gepubliceerd.

De dokter maakte niet alleen foto's. In een uitvoerig rapport beschrijft hij de gezondheidstoestand van de troep en de bevolking en zijn manier van behandeling van gewonden en zieken.

Zo vermeld hij " *Het aantal behandelde wonden bedraagt 337, te weten: 176 schotwonden; 60 gehouwen wonden; 29 gestoken wonden; 25 randjoewonden en 47 steenworpwonden.*

Het aantal geëvacueerde gewonden bedraagt 95. Het aantal van hen, die in het veldhospitaal zijn hersteld is 170. Van deze laatsten zijn enigen, die niet meer geschikt waren de colonne te volgen, geëvacueerd".

.Randjoewonden werden veroorzaakt door scherpe bamboes, meestal geplaatst in de versperringen. Hoofdzakelijk voet en beenwonden.

Hij schrijft ook dat aantal militairen meerdere keren gewond is geraakt, sommigen zelfs vijf of zes maal.

Het Post Traumatisch Stres Syndroom kwam blijkbaar in zijn medisch woordenboek niet voor.

Opvallend in deze verslagen is dat er voortdurend aandacht wordt besteed aan de wijze van optreden, gunstige en ongunstige erva-

ringen met bewapening, kleding en uitrusting, transportmiddelen, verpakking van levensmiddelen, medische uitrusting enz enz.

Aan de hand van deze ervaringen werden voorstellen omschreven ter verbetering.

Zoals gebruikelijk bij het K.N.I.L werden deze rapporten gepubliceerd in het Indisch Militair tijdschrift, ter lering van de jonge officieren.

Lessons learned heet dat tegenwoordig.

De Luitenant Kolonel G.C.E van Daalen werd door van Heutsz, die inmiddels Gouverneur Generaal geworden was, voorgedragen tot Commandeur in de Militaire Willemsorde uit te reiken door Koningin Wilhelmina, zodra van Daalen met verlof naar Nederland kwam.

TOEN BEGON HET GEDONDER. Daar zijn boeken over volgeschreven.

De verhalen over de excursie waren ook in de Tweede Kamer doorgedrongen en er werden vragen gesteld. Sommige afgevaardigden spraken van een regelrechte moordpartij en een ander vergeleek van Daalens optreden met dat van Alva in de Tachtigjarige oorlog.

Van Heutsz echter, benoemde de Overste tot kolonel en Civiel en Militair Gouverneur van Atjeh, en van Daalen stelde zijn verlof uit zodat niet Hare Majesteit maar de Gouverneur Generaal van Heutsz het Commandeurskruis uitreikte.

Het harde optreden als Gouverneur werd Van Daalen noodlottig. Er kwam opnieuw, en veel zwaardere, kritiek uit de Tweede Kamer en van de regering. De Kamer vroeg om een onderzoek. Van Daalen, overtuigd van de juistheid van zijn handelen voelde zich in zijn eer aangetast en vroeg ontheffing uit zijn functie.

In 1909 echter werd hij benoemd tot Chef Generale Staf van het K.N.I.L.en in 1913 Legercommandant.

Geraadpleegd en geciteerd uit:

Verslag van den tocht naar de Gajo- en Alaslanden
In de maanden Februari tot en met Juli 190
Onder den Luitenant Kolonel der Generalen Staf
G.C.E.van Daalen.
Indisch Militair Tijdschrift Batavia 1905

De Atjeh-oorlog.
Paul van 't Veer.
Uitg: De Arbeiderspers Amsterdam 1969.

De tocht van Overste Van Daalen door de
Gajo- Alas- en Bataklanden
8 Februari tot 23 Juli 1904
J.C.J Kempees
1e Luit.der Art en fungerend
Adjutant van den Colonne-Commandant
Uitg: Dalmeijer Amsterdam 1905

Voor u gelezen door drs. ing. T. de Kruijf

STUDEREN IN UNIFORM

175 jaar Koninklijke Militaire Academie 1828-2003

Petra Groen en Wim Klinkert, redactie

Sdu Uitgevers, Den Haag, 2003.

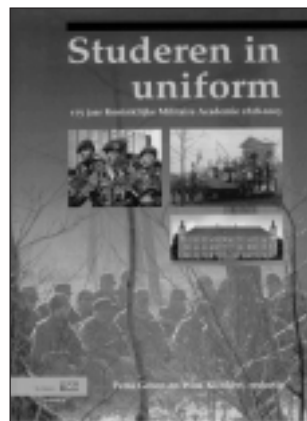
608 pagina's, geïllustreerd, ISBN 90 1209 772 X, prijs € 39,50.

Zoals gebruikelijk bij een jubileum is ook het 175-jarig bestaan van de KMA aangegrepen om een boek te doen verschijnen. In dit geval is niet gekozen voor de vorm van eerdere jubileumuitgaven met tamelijk oppervlakkige en weinig kritische beschrijvingen van het verleden, waarbij gebeurtenissen die een negatief licht wierpen op het instituut soms werden weggelaten. Ook is niet gekozen voor een aanpak die wij kennen van het boek van Bram Stemerding, Jonkers, dat ruim vijf jaar geleden verscheen en waarin hij zijn eigen ervaringen combineerde met een globaal en selectief geschiedkundig overzicht, vol citaten, van zowel de KMA als de maatschappelijke omgeving.

Deze keer is het een wetenschappelijke uitgave geworden, waarin zeven historici ieder een bepaalde tijdperiode behandelen. Met register en bijlagen is het een omvangrijk werk geworden, dat enig doorzettingsvermogen vereist om uit te lezen.

In elk hoofdstuk, waarin een periode is beschreven, worden zowel het onderwijs als de cadettengemeenschap voor het voetlicht gebracht. Twee hoofdstukken wijken af van dit stramien. Een ervan heeft betrekking op de Tweede Wereldoorlog, waarin de houding en gedragingen van de cadetten - goed en fout - zijn beschreven. Het andere behandelt de resultaten van een onderzoek naar de herkomst van de cadetten in de loop van de tijd en waarin de geografische, sociale en religieuze achtergronden zijn onderzocht.

De beide redacteurs, die ook elk een hoofdstuk voor hun rekening namen, hebben tevens gezorgd voor een inleiding en een afsluitende beschouwing.

De keuze van de vestigingsplaats van de KMA zou, als het aan koning Willem I of diens broer prins Frederik - de kasteelheer - had gelegen, zeker niet Breda zijn geworden. Uiteindelijk hebben zij zich laten overtuigen. Bovendien lag de stad ongeveer in het geografische midden van het toenmalige verenigde koninkrijk. De Belgische Afscheiding was er de oorzaak van dat al na twee jaar de poorten weer moesten worden gesloten, waardoor de KMA pas in 1836 echt van start ging. In het midden van de negentiende eeuw kregen ook de adelborsten enige tijd hun opleiding aan de KMA. De manoeuvreerruimte op de Mark was blijkbaar niet voldoende om dit samengaan van lange duur te doen zijn.

Bij de beschrijving van het onderwijs valt op dat naarmate de tijd voorschreed de frequentie van de wijzigingen toenam. De indruk ontstaat daarbij, dat zeker in de laatste jaren de vele veranderingen vooral het gevolg zijn van wisselende politieke ideeën, reorganisaties binnen de krijgsmacht en wijzigingen in het civiele hoger onderwijs. Terugkoppeling vanuit de organisatie lijkt hierbij echter nauwelijks van invloed te zijn.

Het niveau van het onderwijs - al dan niet wetenschappelijk - heeft vele decennia de gemoederen bezig gehouden. Uiteindelijk kreeg het plan het militairwetenschappelijke onderwijs op de KMA (en het KIM) wettelijke erkenning te geven, politiek onvoldoende steun. De daartoe strekkende wetsvoorstellen werden medio 1993 ingetrokken. Inmiddels ziet het er naar uit dat door de onderverdeling van het (civiele) wetenschappelijk onderwijs in een bachelors- (Ba) en een mastersopleiding (Ma), de KMA toch als een wetenschappelijke instelling voor het Ba-niveau zal worden erkend.

Het onderwijssysteem was aanvankelijk gebaseerd op leren binnen een streng hiërarchisch systeem. Persoonlijkheidsvorming, zelfstandig oordelen en handelen waren dan ook niet aan de orde. Voor een samenhangende leefgemeenschap, zich manifesterend in een corps, was in in die tijd dan ook geen ruimte. Pas omstreeks 1880 kregen alle cadetten een sociëteit, die als het begin van het corps kan worden beschouwd. Vele jaren heeft dit daarna naar behoren gefunctioneerd. Weliswaar waren er incidenten en werden deze soms aangegrepen de bewegingsruimte van deze leefgemeenschap weer in te perken. De cadetengemeenschap wist zich steeds als eenheid te handhaven en de nodige vrijheid van handelen te behouden. Ook de ingrepen van de KMA-leiding in de jaren 1954-1959, die sommige lezers zelf hebben ervaren, hadden uiteindelijk weinig invloed en bevorderden - vermoedelijk onbedoeld - juist de eenheid van het corps.

De laatste jaren dreigt de nieuwe opzet van het onderwijs, waarbij een deel buiten Breda zal worden gevolgd, de samenhang van het corps echter te verstoren. Het is te hopen dat hiervoor een goede oplossing kan worden gevonden. Ondanks alle kritiek op het corps werd en wordt daardoor toch een band geschapen, die veelal pas na de KMA wordt ervaren (en hopelijk ook gewaardeerd). De resultaten van het onderzoek naar de herkomst van de cadetten en de ontwikkelingen daarin leveren een interessant beeld. Hierbij moet echter wel worden opgemerkt, dat alleen de cadettenpopulatie is onderzocht, maar niet die van de cursisten van de andere inmiddels opgeheven opleidingen voor beroepsofficieren.

Het boek geeft veel informatie en een goed overzicht van de ontwikkelingen die de KMA en de cadetten doormaakten. Door in elk hoofdstuk naast de soms wat droge opsomming van de ontwikkelingen in het onderwijs weer te geven, ook de wederwaardigheden van de cadetten te memoreren, is een interessant en leesbaar boek ontstaan.

Voor u gelezen door dr. S.J. de Groot

VIJFDE BULLETIN TWEEDE WERELDOORLOG

Redactie Perry Pierik, Martin Ros en Robin te Slaa.

Uitgeverij Aspekt Soesterberg 2003, 229 blz. geïllustreerd,
ISBN 90-5911-176-1, prijs € 27.98.

De reeks Bulletin Tweede Wereldoorlog is weer aangevuld met een nieuw deel, het vijfde in de reeks. Een achttal bijdragen gaat over zeer verschillende onderwerpen. De waardering voor deze artikelen is uiteraard zeer persoonlijk. Drie ervan heb ik geboeid gelezen. De bijdrage van Ab Caransa Kaddisj in Pyskowice vond ik het meest aangrijpend. Maar ook de bijdragen van Wim Meulenkamp Joelfeest, Julfest, Julleuchter en Joelkandelaars en J.G. Kikkert Bernhard zonder anjer zijn waard gelezen te worden. Jan Meyers Musserts geheim geeft geen uitsluitsel of dit er werkelijk was of dat het een strohm/hersenspinsel was om het vege lijf te redden. In ieder geval heeft Mussert tot het einde, althans uiterlijk, de moed erin gehouden getuige zijn Engelse les tot vlak voor de tenuitvoerlegging van zijn doodvonnis. Een navrant verhaal.

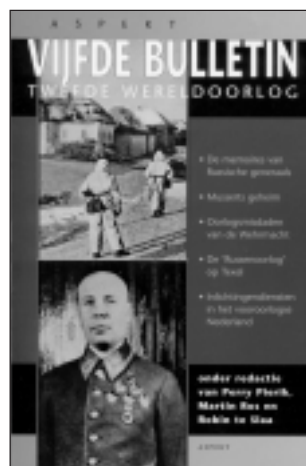
Het verhaal Jan Baars. Ofwel hoe een fascistenleider in de Koude Oorlog verzeild raakte is het verbijsterende verhaal van een Nederlandse knoeier en verwerpelijk mens bij uitstek, en hoe de overheid met hem omging. Het werd geschreven door Jan Nijdam.

Jet van Swieten's Weerstand tussen Vliet en vuurtoren. De Russenoorlog op Texel gaat over de opstand van de Georgiërs in Duitse dienst.

Perry Pierik's bijdrage is zeer informatief en voldoende kort beschreven. Het heeft als titel Onder de banieren van het Rode Leger. Hoe een Oost-Duitse uitgeverij de grootvaderlandse oorlog bracht. Russische memoires bij Militärverlag.

Dit kan niet gezegd worden van Carel Verhoef's Opa war kein Mörder. De Duits-Oostenrijkse worsteling met de misdaden van de Wehrmacht in de Tweede Wereldoorlog. Dezelfde boodschap was voor een Nederlands lezerspubliek ook overgekomen met de helft van het aantal bladzijden.

Het aantal bladzijden van het boek heeft ongeveer een halvering door gemaakt vergeleken met de twee vorige afleveringen, de prijs echter is verhoogd met één Euro. Te constateren valt daarom een ongeveer verdubbeling van de prijs en de helft minder geleverde waar. Mogelijk is een verminderd kopij aanbod de oorzaak. Dit tekort zou het wel zeer hoog aantal boekbesprekingen kunnen verklaren. Het redacteurscollectief bespreekt er 43 in een zeer hoog tempo. Het jaartal van verschijnen van deze boeken is niet gegeven, wel de ISBN nummers. De lezer heeft hierdoor geen inzicht wanneer deze boeken verschenen en of ze nog te verkrijgen zijn. Tevens worden een negental artikelen besproken gepubliceerd tussen 1987 en 2002. Daarboven door afzonderlijke besprekers een viertal boeken uit de jaren 1998, 2000, 2001 en 2002. Het eerste boek was enige tijd geleden al in de ramsj. In totaal 56 besprekingen op 40 bladzijden is wel erg kort door de bocht (13% van het beschikbare aantal bladzijden).

Dr. S.J. de Groot

DE RIJDENDE ARTILLERIE, ORGANISATIE, GEBRUIK EN TAKTIEK 1812

Directe aanleiding tot het schrijven van deze bijdrage was het aantreffen van een klein boekje (10 x 16 cm) in een antiquariaat in Chur, Zwitserland. Het is uitgegeven in 1812 met als titel *Die reidente Artillerie deren Organisation, Gebrauch und Tactic. Von einem Artillerie-Officier*.¹ Van deze publicatie is in Nederland slechts één exemplaar aanwezig en wel in de bibliotheek van de KMA te Breda. Het boekje is zeer leesbaar en duidelijk geschreven voor de praktijk. Beschrijvingen, door een actief dienende officier bij dat wapen, zijn zeer zeldzaam.² In de overzichtswerken van de artillerie is geen plaats ingeruimd voor dit soort heldere praktijkgeschriften. Toch geeft juist een dergelijke publicatie een goed beeld van de rijdende artillerie. Ten tijde van het schrijven van het boekje bestond dit onderdeel van de artillerie ongeveer een halve eeuw en was door alle betrokken landen op grote schaal ingezet tijdens de Franse/Napoleontische oorlogen (1792-1815). Hieronder zal worden ingegaan op de inhoud van bovengenoemde publicatie, aangevuld met enkele feiten betreffende de Nederlandse rijdende artillerie.

Aimez donc les détails ! Ils ne sont pas sans gloire

C'est là le premier pas, qui mène à la victoire.

Frédéric II.

Inleiding

Ondanks dat het Russische leger al incidenteel gebruik maakte van lichte artillerie die de cavalerie ondersteunde wordt de invoering van dit onderdeel van de artillerie toegeschreven aan koning Frederik de Grote van Pruisen (1712-1786). Deze besefte dat de kracht van de cavalerie school in de aanval in massa. De tegenstander verdedigde zich met infanterie en artillerie. Het verdiende daarom aanbeveling de eigen cavalerie beter te beschermen. De artillerie bestond uit de vestingartillerie/belegeringsartillerie en getrokken artillerie die de infanterie vervolgde. De verplaatsing van het zware geschut vond feitelijk alleen plaats langs gebaande wegen (voertartillerie). De lichtere stukken werden in het veld ingezet, maar waren niet echt

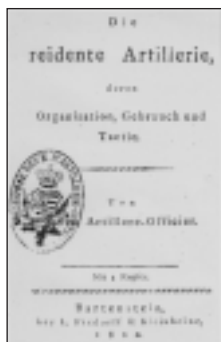

Fig.1 - Titelblad Die reidente Artillerie (1812).

snel verplaatsbaar. Tijdens gevechten die bewegelijk en snel verliepen bestond de kans dat het geschut niet of maar gedeeltelijk verplaatst kon worden en er stukken moesten worden achter gelaten. Ook naar voren stormende cavalerie werd gehinderd door de stukken en vergezellende wagens en paarden van de artillerie. Frederik de Grote nam in 1759 het besluit tot de oprichting van een permanent korps rijdende artillerie binnen het Wapen der Artillerie. Hij was, toen hij dit besluit nam, in de legerplaats van

Reichhennersdorf, nabij Landshuth, waar hij verbleef van 27 mei tot 29 juni. Persoonlijk instrueerde de koning elke morgen de rijdende artillerie. Dit resulteerde er in dat bij een proef, de verkenning van de vijand aan de andere kant van de Liebau, alle tegen-

aanvallen van een veel sterkere vijandelijke cavalerie telkens werden afgeslagen.³

Dit korps rijdende artillerie, uitgerust met 6 ponders, moest in staat zijn de cavalerie te vergezellen en te beschermen. Maar ook bij aanvallen diende het korps de cavalerie te ondersteunen. Alle kanonnières, behalve de stukrijders, waren bereden. Het nieuwe onderdeel kwam tegemoet aan de ontwikkeling binnen de legers in de 18e eeuw om veel meer een bewegingsoorlog te voeren dan voordien het geval was. De Duitse naam *Geschwind-Artillerie* spreekt boekdelen. Met deze verandering werd de feitelijke scheiding tussen vestingartillerie en veldartillerie gerealiseerd.

Het voorbeeld van de Pruisen vond snel navolging bij de Oostenrijkers, Fransen, Hessen, Hanoveranen, Wurtenbergers, Denen en Zweden. Bij de Oostenrijkers waren de kanonnières niet bereden maar zaten op de affuiten. De gezagrijkste voor-

stander van de rijdende artillerie in Frankrijk was luitenant-generaal Jean-Baptiste Vaquette de Gribeauval (1715-1789). In zijn functie als eerste *inspecteur de l'artillerie* (1776) van de Franse artillerie verbeterde en standaardiseerde hij het geschut en verwijderde de zwaarste vuurmonden uit de bewapening. De Fransen maakten vers

Fig.2 - Luitenant-generaal Jean-Baptiste Vaquette de Gribeauval (1715-1789).

chil tussen de rijdende artillerie, waarbij de kanonnières bereden waren en die waar zij mee reden op de affuiten en wagens. De eerste *artillerie volante* de tweede *artillerie légère*. Gribeauval maakte de stukken zo licht mogelijk zodat zij ook met mankracht konden worden voortgetrokken aan touwen (trekriem), *trainée à*

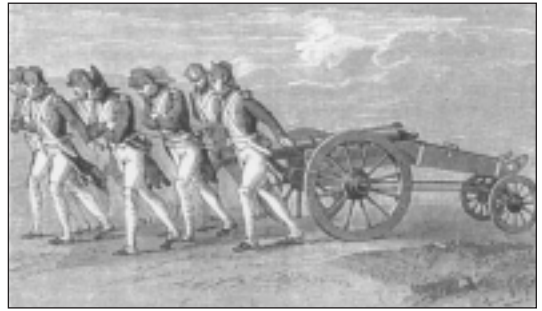

Fig.3 - Franse kanonnières van de Artillerie volante verplaatsen het stuk met trekriemen (*bricole*).

la bricole (Fig.3). Normaal werden de stukken getrokken door paarden (Fig.4). Zijn verbeteringen bleken uit de latere successen van het Franse Republikeinse en Keizerlijke leger.⁴

De Republiek der Verenigde-Nederlanden kon niet achterblijven bij het oprichten van de rijdende artillerie. Op 9 januari 1793

Fig.4 - Franse kanonnières van de Artillerie volante verplaatsen het stuk met paarden (*la prolonge*). De Artillerie volante had geen voorwagens, de paarden trokken met de knuppel de affuit.

deed de stadhouder prins Willem V een voorstel aan de Raad van State om twee brigaden rijdende artillerie op te richten. Deze en ook de Staten-Generaal stemden er mee in en op 21 maart werd de oprichting van het Korps Rijdende Artillerie bevolen.

Elke brigade bestond uit 2 compagnieën. De vuurmonden waarmee zij waren uitgerust waren per compagnie vier korte kanonnen van 6 pond, twee korte kanonnen van 3 pond en twee houwitser van 24 pond ijzer. Elk stuk zou als volgt worden bediend: 6-ponder - 1 wachtmeester, 7 kanonnières, 2 kanonnières-paardenhouders en 1 korporaal bij de munitiewagen; 3-ponder - 1 korporaal, 7 kanonnières, 2 kanonnières-paardenhouders en 1 korporaal of visiekorporaal bij de munitiewagen; houwtser 24 pond - 1 wachtmeester, 1 korporaal, 6 kanonnières, 2 kanonnières-paardenhouders en 1 korporaal bij de munitiewagen⁵. De stukken waren geconstrueerd volgens het stelsel van Gribeauval zoals door hem in 1765 ingevoerd voor het Franse leger. De feitelijke realisatie van het korps duurde echter tot eind november van dat jaar. De oprichting en het optreden van de twee brigades Nederlandse Rijdende Artillerie tegen het binnen-

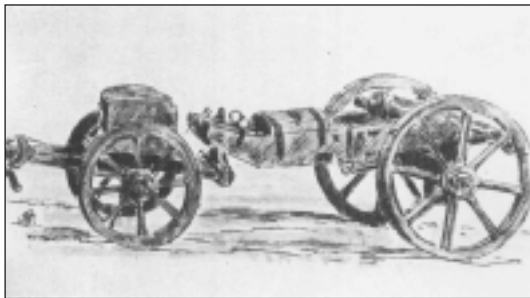

Fig.5 - Kanon van 6 pond met munitie voorwagen.

vallende Franse leger is beschreven door Van Sypesteijn⁶ Bosscha⁷ Van Es⁸ Van den Hoek en Van den Hoek⁹, Schoenmaker en Van Hoof¹⁰ en Hoffenaar, J. et al.¹¹ Het optreden van het Korps Rijdende Artillerie was niet spectaculair. Het moest duidelijk nog meer praktijkervaring opdoen. Maar de rijdende artillerie kwam tot volle wasdom tijdens de Bataafse Republiek 1795-1806¹² en het Koninkrijk Holland 1806-1810

Fig.6 - Rijdende Artillerie uit de Bataafse tijd. Het voerspan paarden wordt gereden door de stukrijder (altijd op linker paard), het achterspan wordt gereden vanaf de bok.

(Fig.6). Het officierskorps was geheel vernieuwd. Het optreden in Zweeds-Pommern en Pruisen van 1806-1809 [de Slag bij Friedland, het beleg van Stralsund], Veldtocht in Spanje 1808-1810, [Slag bij Ciudad-Real, Slag bij Talavera, Slag bij Almonacid, Slag bij Ocana]. Maar ook toen na de inlijving in het Keizerrijk 1810-1814 kweet de rijdende artillerie zich goed van haar taak.¹³ Voor een compleet overzicht van alle gegevens, ook technische betreffende de bewapening, van het Nederlandse leger [Koninklijke Landmacht] in 1833 kan verwezen naar het *Militair zakboekje, ten dienste van het Nederlandsche leger, doch meer bijzonder van het Wapen der Artillerie* van A.W. de Bruijn.¹⁴

Die reidente Artillerie

Bij deze korte samenvatting van de inhoud van *Die reidente Artillerie* is gebruik gemaakt van de technisch-militaire woordenboeken van Landolt en Hoefler.¹⁵ Aangezien veel van de toen gebezigde technische termen thans in ongebruik zijn geraakt worden deze tussen haken in de tekst weergegeven.

1.- Algemene beschouwingen over de rijdende artillerie en haar organisatie

De langzame verplaatsingen van de artillerie, zelfs trager dan de infanterie als deze zich buiten de wegen in het terrein verplaatste, maakte het noodzakelijk het geschut en de wagens dubbel te bespannen wilde zij nog mee kunnen komen. De cavaleriedetachementen hadden een betere bescherming nodig als zij snelle acties uitvoerden om de brandschattingen te innen, konvooien beschermden of verkenningen uitvoerden. De cavalerie viel vaak in hinderlagen bij steden of dorpen. Redenen om tot de oprichting van een snel verplaatsbare en inzetbare artillerie over te gaan (*Geschwind-Artillerie*). Maar ook bij de aanval van de infanterie gedekt door de cavalerie bleef de artillerie vaak achter. Als het terrein een verplaatsing van de zware stukken vrijwel onmogelijk maakte gingen de stukken bij een snelle tegenaanval vaak verloren. Bij een cavalerie aanval begon deze altijd buiten de schootsafstand van de vijandelijke artillerie. Een grote afstand moest overbrugd worden alvorens te proberen door de vijandelijke linies heen te breken. Eerst in stap, dan vervolgens in draf, galop en renloop/vliegende galop (*Carriere*). In de tijd tussen de eerste stap en het einde van de draf, had de rijdende artillerie de kans om in galop naar voren te gaan en de stukken af te haken en het vuur op de vijand te openen. Deze periode werd aangeduid als de tijd tot het einde van de tweede cadans. Het was van belang dat de artillerie zich zo opstelde dat de naar voren snellende cavalerie geen hinder van de opgestelde stukken ontving. Een de cavalerie ondersteunende artillerie, al was deze slechts uitgerust met licht geschut, kon een storend vuur uitbrengen op de vijandelijke artillerie. Hierdoor werd het mogelijke effect van de charge aanzienlijk vergroot. De vijandelijke cavalerie maakte gebruik om tirailleurs (*Plänkler*) als dekking naar voren te sturen, deze waren met de

lichte stukken van de rijdende artillerie goed te verjagen. Mocht echter de eigen cavalerie teruggeworpen worden dan had de artillerie die ongeveer 3-400 pas (225-300 m)¹⁶ voor de vijandelijke linies stond nog tijd om de stukken aan te haken en terug te trekken. Maar ook werd de rijdende artillerie gebruikt om daar waar de vijand werd aangevallen de slagorde met een verassingsvuur te verstoren.

De eisen te stellen aan de rijdende artillerie waren: zo veel mogelijk vuur te kunnen afgeven gekoppeld aan de grootst mogelijke bewegelijkheid en snelle inzet. Deze eisen bepalen dan het kaliber van het geschut¹⁷, de bespanning, het aantal stuksbediening en de wijze van vervoer. De keuze uit de toen aanwezige vuurmonden van de veldartillerie viel op de 6-ponder met kaliber 16-18 en de 7-ponder houwitser. Maar ook de veel zwaardere 3-ponder kon gebruikt worden. Dit kanon had ongeveer dezelfde dracht als de 6-ponder. De afstand waarop normaal geschoten werd was 1000-1200 pas (750-900 m). Het zware geschut had een veel grotere dracht maar een lagere vuursnelheid. Doordat de stuksbediening werd uitgeschakeld en de kogels, wielen/raden en affuiten van het geschut beschadigd werden kon de bewegelijke rijdende artillerie de gang van zaken binnen de vijandelijke batterijen aanzienlijk verstoren. Er bestonden variaties in de wijze van het vervoer van de stuks bemanningen. Bij de Oostenrijkers zaten de kanonniërs achter elkaar op de affuit (*Laffette*). Er waren voor dit doel gevoerde overtrekken op de affuit aangebracht. Bij de Pruisische rijdende artillerie en de Franse *Artillerie volante* waren alle kanonniërs bereden. De Franse *Artillerie légère* echter vervoerde de manschappen op het geschut of in de munitiewagens. De Wurtenbergers en Hanoveranen waren deels bereden en deels gezeten op de affuit en voorwagen. Het zal duidelijk zijn dat het vervoer van de stuksbediening

het geschut alleen maar onnodig zwaar maakte. Bij de 3- en 6-ponder had men minstens 7 man nodig. Een man voor het inbrengen van de patroon, een voor het aanzetten ervan, een man voor het aanbrenge- en openen van het ontstekingspijpje en het richten van het kanon, een man voor het afvuren, twee man om de staart (*Schweif*) te richten, de naaigarens/avanceertouw/sleep-touw (*Prolonge, Langtau*), de affuit af- en aanhaken (ab- und aufprotzen) en een man voor de munitie voorziening. Met dit aantal kanonnières kan men in vreedstijd volstaan en op een vaste plaats staande. In oorlogstijd was dit onvoldoende als er gewonden en doden vielen. Men heeft echter ook manschappen nodig voor de nabijverdediging van de batterij, de flankeurs. Hierdoor heeft men per stuk minstens 12 man nodig. Hieronder zijn begrepen 2 man om voor de paarden te zorgen. De Franse *Artillerie volante* ging uit van 16-18 man per kanon. Deze waren allemaal bereden. Er zat niemand op de affuit en er was geen voorwagen (*Protze*). De Duitse bereden artillerie vond het belangrijk dat een kanonnière gezeten was op de affuit. Deze diende te zorgen voor de lonten, het uitleggen en innemen van de koppelketting (*Protzkette*) en andere kettingen (*Sperrkette*) en het af- en opspoelen van de naaigarens.

Het gewicht van een 6-ponder kaliber-18 bedroeg 900 pond, op de affuit en de voorwagen werden 30 patronen (kardoes en projectiel) in munitiekisten meegevoerd. Voorts laadgereedschap en materiaal voor het aanleggen van een schans. Het totaal bedroeg ongeveer 18 centenaar (1800 kilo, 1,8 ton). Om met het stuk in galop te kunnen rijden rekende men dat een paard 300 kilo kon trekken (voor de veldartillerie 400 kilo). Daarom had men zes paarden per stuk nodig. Hierbij kwamen per twee paarden een stukrijder. Men koos hier voor zo licht mogelijke manschappen. Het rijden vanaf de bok, vanaf de voorwagen, beschouwde

men nadelig voor de snelheid en als men onder vuur lag had men de *Mittelpferde* niet voldoende onder bedwang. Maar ook kon een stukrijder onder deze omstandigheden van zijn paard geschoten worden.

Als zadel werd het Hongaarszadel als het beste beschouwd mits het volledig aan de bouw van het paard was aangepast. Een te scherp gebouwd zadel kon magere paarden met een scherpe ruggengraat licht blesseren. Een acht keer gevouwen paardendeken moest onder het zadel zitten. Drie tot vier rijpaarden van kanonnières moesten getuigd zijn om in geval van nood direct als trekpaard te kunnen worden gebruikt.

De persoonlijke bewapening van de rijdende artillerie was een licht gekromde sabel met een korf waardoor de hele hand beschermd was, een korte karabijn en een pistool. De sabel bleef na afstijgen aan de linker kant van het paard aan het zadel hangen. De karabijn hing op eendere wijze aan de rechterkant van het paard. Het pistool zat in een holster aan de linkerkant en het andere holster diende als patroontas. De koppel (*Kuppel*) van het sabel en de karabijnriem (*Bandoulier*) werden over de schouder gedragen en dienden tevens als trekriemen voor het kanon. Het pistool werd als onnuttig gezien en alleen een manier om kruit te verspillen. Een weinig bruikbaar wapen in een nabijgevecht.

Een batterij rijdende artillerie moest om optimaal te kunnen fungeren uit maximaal 8 stukken bestaan, maar 6 stukken werd als heel goed ervaren. De houwitsers was het belangrijkste stuk om ingezet te worden als verdediging tegen cavalerie. Met de kartets kon effectief de cavalerie bestreden worden. Rijdende artillerie had in het gevecht vaak te maken met vijandelijke cavalerie, daarom was het zinvol om, of de helft, of eenderde van de stukken van een batterij daaruit te laten bestaan. Een batterij van zes stukken kon het best bestaan uit vier kanonnen en twee houwitsers. Een batterij van acht

stukken moest van beide typen geschut evenveel hebben.

Een batterij van 4 kanonnen en 2 houwitsers had als minimale sterkte 1 wachtmeester (*Sergeant*), 6 korporaals (*Corporal*), 12 kanonnières 1e klasse (*Obercanonier*), 60 kanonnières, 18 stukrijders (*Knechte*), 73 rijdende 36 trekpaarden. De totale sterkte was 97 man en 109 paarden. Hierbij kwamen 1 kapitein en 3 officieren. De manschappen voor de kleine staf en 2 bereden trompetters. Voorts 6 kanonnières voor de artillerie-trein. Hiertoe behoorden onder andere per twee vuurmonden een munitiewagen (caisson, worstswagen) (*Wurstwagen*). De wagens waren vierspannen. Op de wagens waren per kanon 50 schoten (*Schuss*) aanwezig en voor de houwitsers 30 schoten (*Würfen*). In totaal waren 131 paarden aanwezig bij de batterij. Dit is een veel hoger aantal dan bij de rijdende artillerie in Nederland. Dit gold ook voor het aantal manschappen. Er waren ook wagens voor de proviand (broodwagen), de fourage, transport van zieken en de hoefsmid. Een exact aantal wordt niet gegeven, alleen de vermelding dat hetzelfde aantal wagens als bij de cavalerie werden gebruikt.

Als eerder gezegd er waren voor de bediening van het stuk minstens 12 man nodig. Elk kanon of houwitser diende bij voorkeur onder bevel te staan van een onderofficier (stukcommandant). Deze moest het vuur leiden en de inslagen waarnemen. Hij stond terzijde van het geschut en nam niet aan de bediening ervan deel. Hem konden ook andere taken binnen de batterij worden opgelegd. De belangrijkste man bij het geschut was de richter. Deze was een kanonnière 1e klasse (*Obercanonier*). Zijn taak moest overgenomen kunnen worden in geval de richter uitviel. De vervanger was de kanonnière die het stuk aan de staart (*Protzstock*) verplaatste in zijwaartse richting (bakken). De overige kanonnières deden eenvoudiger werk en waren uitwisselbaar. Voor

het leiden van de dienst binnen de batterij (*Compagnie-Dienst*) en toezicht op de munitiewagen was een wachtmeester (*Sergeant*) aangesteld. Van de kanonnière 1e klasse werd meer geëist dan van de gewone kanonnière. Deze laatste werd gezien als een handwerksman. Deze moest weten hoe lading en kogel moesten worden geladen, aangezet en afgevuurd enz. Dit kon door oefening worden geleerd. De kanonnière 1e klasse moest op een eenvoudig vlak de theorie en praktijk beheersen, zoals: het kanon of houwitser kunnen richten, afstand kunnen schatten, de dracht van het geschut kennen, de waarschijnlijkheid kunnen schatten het doel te treffen, de constructie van het geschut kennen, begrip van de opzet (richtmiddel) (*Hausse*) en de kogelbaan, de aard van het kruid, de invloed van het weer en terreininzicht. Men moest proberen 2 of 3 kanonnières per stuk in deze kennis te bekomen.

De fysieke eisen die aan de beredenen werden gesteld was dat zij goed gebouwd moesten zijn, goed te paard moesten zitten en het dier volledig beheersten. *Die Mannschaft zu dieser Waffe kann nicht mit genug Sorgfalt ausgewählt werden. Träge, schwerfällige, auch kleine, schwache, oder Leute von geringen Geistesgaben, taugen hierzu nichts. Die Verpflegung muss von der Art seyn, dass der Mann guten Muths bleibt, und die Gesetze der Disciplin von der Beschaffenheit, dass sie das Ehrgefühl erwecken, und den Frohsinn hervorbringen.*

2.- De exercities van de rijdende artillerie

Een hoge graad van nauwkeurigheid moest verkregen worden in de geoefendheid van de rijdende artillerie. Zo ontstond er een probleem bij een plotselinge overgang van een vredes- in een oorlogssituatie, wanneer de batterijen op oorlogsterkte moesten worden gebracht. Het was onmogelijk op stel en sprong voldoende geoefend personeel aan te trekken. Daarom moest de cava-

lerie de ontbrekende manschappen kunnen leveren.

De bewegingen, evoluties, met het geschut dienden met grote snelheid te geschieden. De kleinste fout kon de ernstigste gevolgen voor man, paard en geschut hebben. De stukrijders moesten hun vak volledig beheersen. De verschillende cadans, stapvoets, draf en galop, links of rechts af en volledig met het geschut omdraaien. Dit werd op de rijsscholen geleerd. Eerst moest

het enkele rijpaard beheerst worden. Vervolgens het rijden met een gekoppeld trekpaard. Konden alle evoluties door de twee paarden gereden worden dan volgden dezelfde bewegingen, maar nu waren de paarden aangespannen aan een voorwagen. Vervolgens werd gereden

met twee stukrijders en vier paarden. Tenslotte werd geoefend met het geschut (vuurmond en voorwagen). Voordat het echter zover was werden de paarden eerst gewend aan het geluid van vurend geschut. Dit was een streng en moeizaam proces. Eerst werden de individuele paarden tijdens het rijden blootgesteld aan het geluid van geweervuur. Eerst enkele schoten en vervolgens meer. Bleef het dier schuw dan werd het afgekeurd. Daarna werd op grote afstand een kanon afgeschoten, terwijl de paarden aangeliend stonden met grote onderlinge afstand en voorzien van voldoende voer. Het aantal schoten werd opgevoerd en de paarden werden dicht bij de geluidsbron

geplaatst. Vermeden moest worden dat een enkel te zenuwachtig paard de andere paarden aanstak tot dit zelfde gedrag. Voer diende als een kalmeringsmiddel. Tenslotte moest het paard wennen aan het harde geluid van nabij, van achteren of van opzij.

Het boekje besteedt ongeveer 80 bladzijden aan de volgende onderwerpen: de taak van de manschappen van het enkele stuk en de exercities die erbij behoren; de marscolonne; het deployeren en de opmars; de

opmars in breed front zonder dat de manschappen afstijgen; het oprukken en terugtrekken onder vijandelijk vuur; het naar links of naar rechts zwenken of omkeren van de batterij; het veranderen van opstelling en het formeren in een colonne. Een negental van de exercities zijn

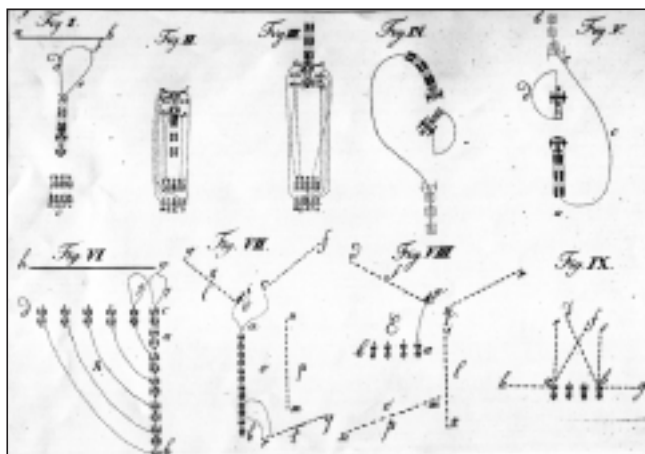

Fig. 7 - Voorbeelden van exercities als beschreven in Die reidente Artillerie. Voor verklaring deelfiguren zie tekst.

afgebeeld en weergegeven in deze bijdrage in Fig. 7 (deelfiguren I - IX).

Hierop is te zien:

I. Het instelling komen van het kanon. De lijn *ab* stelt de vijand voor waartegen men in actie komt. De kanonniërs rijden achter het stuk in twee gelederen 1-5 en 6-10. De aanvalsrichting is *cd*. Het kanon kan in stelling komen met behulp van de paarden of met mankracht. Het kanon draait via de stippellijn *ef*.

II. Het kanon staat in stelling en er zal tot vuren worden overgegaan. De kanonniërs gaan te paard naar het stuk. Nummer 1 is de korporaal (stukcommandant), deze bleef meestal te paard en neemt het schot en de

vijand waar en zorgt voor de orde. De nrs 3 en 8 (*Pferdehalter*) passen op de paarden van de afgestegen kanonnières. De nrs 2 en 5 zijn de kanonnières die zich opstellen bij de achterste avanceerboom (*Avancier-Stange, Avancirbaum*). De avanceerboom zit met twee veren aan de loodrecht op de staart (*Protzstock*) van het kanon staande hefarmen (*Hebearmen*). Hiermee kan het kanon in zijdelingse richting worden bewogen. Kanonniër nr. 6 is de aanzetter en bedient de ram (*Ansetzer, Setzer*). Nummer 10 voert de patroon in, geholpen door nr. 9. Nummer 7 is de kanonniër 1^e klasse (*Obercanonier*), deze staat achter het linker wiel en doorsteekt de kardoes, zet het slagpijpje in het zundgat en richt het stuk. Kanonniër nr. 2 kan het stuk ook richten. Nummer 11 [niet afgebeeld] bevestigt de protsketting/koppelketting en stelt zich met de lonten achter het rechter wiel op. De nrs 2 en 5 haken de affuit af van de voorwagen. De stukrijders rijden de voorwagen ongeveer 6 - 7 pas (ongeveer 5 m) weg van het kanon. Ook de oppassers verwijderen de paarden van de overige kanonnières, zodat geen hinder wordt ondervonden tijdens het vuren.

III. In tegenstelling tot Deelfiguur II wordt hier het kanon, zonder voorwagen, niet gedraaid en de stukrijders rijden naar voren weg.

IV. De stukrijders brengen het kanon in positie en rijden naar voren 10 - 12 pas (7.5 - 9 m) en draaien snel naar links om en plaats de paarden met de voorwagen in de richting om na het aanhaken van het kanon weer te kunnen wegrijden.

V. Het kanon wordt afgehaakt in de schootsrichting en na gevuurd te hebben 180° gedraaid, aangehaakt en weg gereden in richting **b**.

VI. De batterij op mars (**ab**) komt in stelling tegen de vijand **gh** door naar links te zwenken. Vervolgens worden de stukken gedraaid en wordt afgehaakt.

VII., VIII. en IX. Geven varianten aan voor

het in stelling komen van de batterij. Alle bewegingen moesten snel worden uitgevoerd en de stukken zo snel mogelijk gereed gemaakt worden om vuur af te geven.

3.- Het gedrag tijdens acties

De rijdende artillerie moest zich tot taak maken om plotseling en offensief op te treden in het gevecht. Om een opmars of terugtocht te dekken werd de batterij vaak opgedeeld in de enkele stukken om overall op de vijand vuur te kunnen uitbrengen. Hierdoor kon weliswaar geen grote invloed op de gebeurtenissen worden uitgeoefend, maar de schade aan mens en paard van de tegenpartij was aanzienlijk. Het demoraliserende effect van het zo uitgebrachte vuur op de vijandelijke soldaten was echter groot. Zij dachten bij het horen van het gedonder der kanonnen aan het verlies van armen en benen.

De veel grotere wendbaarheid en snelle verplaatsbaarheid van de rijdende artillerie, vergeleken met het veel zwaardere geschut van de gewone veldartillerie, maakte de eerste zeer geschikt om in het terrein snelle omwegen te maken als het terrein dit voorschreef. Zo konden de eigen snel oprukkende troepen gevolgd en ondersteund worden ondanks diepe greppels, beken, moerassen, kloven en ravijnen waar de zwaardere veldartillerie niet kon komen. De rijdende artillerie moest bij een aanval vooral op de zwakke plaatsen in de vijandelijke stellingen worden ingezet. Door het plotseling verschijnen en het uitbrengen van een moorddadig vuur vóór de vijand bij zinnen kwam, kon zo de doorbraak van eigen cavalerie en infanterie bewerkstelligen. Voor men echter tot de aanval kwam moest de rijdende artillerie in dekking blijven om het verrassingseffect te vergroten. Na de aanval moest de batterij zo snel mogelijk teruggenomen worden om de munitievoorraden weer aan te vullen.

Het was onjuist de rijdende artillerie bij

langdurende beschietingen in te zetten zoals bij fortificaties. Dit is de taak van de zwaardere veldartillerie en bovenal de belegeringsartillerie (vestingartillerie). Ook de rijdende artillerie in te zetten om infanterie te ondersteunen is onjuist. In dat geval diende men het aantal trekpaarden te reduceren en terug te sturen. De rijdende artillerie moest in combinatie met de cavalerie ingezet worden om vijandelijke cavalerie te bestrijden. Zij bevond zich bij de gecombineerde aanval, of voor de cavalerie, of op de flanken. In het eerste geval moest zij het voortstormen zolang mogelijk ondersteunen met haar uitgebracht vuur, hierbij niet gehinderd door de eigen cavalerie. In tweede geval zorgde zij voor flankdekking van deze cavalerie. Het voordeel van deze opstelling was dat de artillerie kon door vuren tot vrijwel het moment dat de twee partijen op elkaar stootten.

Men schoot onder een hoek in de vijandelijke linies, hierdoor werden meerdere rotten bij een schot getroffen. Tevens werd de elevatie zo gekozen dat de kogels opsprongen en zo een beangstigende blik boden aan de vijand. Een voordeel was ook dat de door kogels opgeworpen aarde de paarden van de vijand schuw maakten. Dit alles bevorderde de aanval van de eigen cavalerie.

Bij een aanval van vijandelijke cavalerie op de eigen linie moest deze op een afstand van 4-500 pas (300-375 m) onder vuur genomen worden door enkele stukken en op een afstand van 200 pas (150 m) moest batterijvuur worden afgegeven. De eigen cavalerie ging vervolgens tot de aanval over en de rijdende artillerie haakte de stukken aan om terug te wijken naar een nieuwe positie en het vuur weer te openen. Kon de artillerie de flanken van de eigen aanvallende cavalerie niet dekken, dan moest deze niet in linie of in echiquier-formatie (Echequier) aanvallen. Dan moesten er ruimtes zijn tussen de aanvallende

eskadrons waardoor de artillerie de flankdekking kon blijven verzorgen. De batterij werd dan opgedeeld in drie stukken om beide flanken te dekken.

Bij de aanval van de cavalerie in linie stond de rijdende artillerie in de uitgaanspositie achter de cavalerie opgesteld. Bij het voorwaarts gaan weken de eskadrons terzijde en de rijdende artillerie ging in volle galop 5-600 pas (375-450 m) naar voren en opende vandaar zo snel mogelijk het vuur op de vijand. Als de eigen cavalerie de stukken passeerde trok deze direct terug om een positie in te nemen om bij een mogelijk mislukken van de aanval de eigen cavalerie te beschermen. Deze positie was voor de aanval al aangewezen en tijdens de aanval gemarkeerd door eigen personeel. Was de aanval echter succesvol, dan volgde de rijdende artillerie zo snel mogelijk de cavalerie. Men probeerde hierbij deze in te halen en dan weer vuur op de vijand af te geven. Had de rijdende artillerie infanterie als tegenstander dan werd er met kartetsen geschoten.

Bij een aanval op vijandelijke zware artillerie moest zij gebruikmaken van haar snelheid en opsplitsen in twee of drie delen en zo dicht mogelijk de vijandelijke artillerie naderen en onder een hoek in de vijandelijke batterijen vuren. Aan een aanval in moeilijk terrein, vol natuurlijke hindernissen, diende de rijdende artillerie niet deel te nemen. Zeker niet als de vijand een sterkere en zwaardere artillerie bezat. Zij mocht pas ingezet worden als de vijandelijke colonnes uit de dekking in het open veld kwamen. Dan kon de vijand met kartetsenhagel ontvangen worden waarna de cavalerie op de vijand insloeg. Bij elk onbekend terrein waar de rijdende artillerie werd ingezet moesten flankeurs, de tirailleurs van de cavalerie, worden ingezet om verkenningen uit te voeren naar de bodemgesteldheid. Greppels en holle wegen dienden vermeden te worden daar deze bij een mogelijke snelle

terugtocht fataal konden worden. Waar deze gepasseerd zouden kunnen worden moesten er flankeurs achtergelaten worden om deze plaatsen te markeren en te bewaken om een mogelijke snelle terugtocht te verzekeren. Bij het terugtrekken over kleine beken, greppels en ravijnen kon gebruik gemaakt worden van schanstuig dat op de affuiten werd meegevoerd.¹⁸ Dit schanstuig kon snel worden afgeworpen als de nood dat vereiste. De flankeurs konden dan de over- of doorgang realiseren en de batterij kon snel verder. Verwonde of gedode trekpaarden dienden direct vervangen worden door rijpaarden die uitgerust waren met een tuig dat direct voor de trekfunctie geschikt was te maken. Zo kon tijdverlies worden geminimaliseerd. Bij het uitvallen van rijpaarden moesten de rijders direct op de voorwagens worden meegenomen.

De munitiewagens volgden de stukken op enige afstand. Op elke munitiewagen waren twee of drie kardoestassen/patroonzakken (*Kartuschsack*, *Kartuschtornister*, *Patronentornister*) aanwezig hierin konden beredenen de munitie naar de stukken vervoeren. Ging een rad/wiel van een kanon stuk dan moest er een wiel van een worstwagen/caisson worden afgenomen. Het overblijvende wiel moest ook worden meegenomen. De worstwagen werd van de voorwagen (*Protze*) losgekoppeld en het extra wiel er aan vast gebonden. De munitie werd zoveel mogelijk meegenomen in de munitiekist van de voorwagen en in de kardoestassen, haver- en andere zakken. Deze zakken werden over de paarden gehangen. Daarna volgde de voorwagen zo snel mogelijk de batterij. De kanonnier belast met het bevel over de worstwagen moest proberen een reservewiel van de zware wagen van de artillerietrein, of de wielen van een boerenwagen af te nemen. Daarna werden paarden aangespannen om de worstwagen naar de stopplaats te slepen. De worstwagen diende ook in geval van nood, als geen rijpaarden

beschikbaar waren, paarden afstaan om het geschut te trekken. Ook in dat geval moest de losgekoppelde voorwagen, getrokken door het overgebleven paard(en), de batterij volgen.

Mocht een disselboom (*Deichsel*) of de voorwagen van het kanon worden stuk geschoten, dan moest men een sterke knuppel (*Prügel*) met vijf ijzeren ringen eraan gebruiken die op de affuit werd meegevoerd. Het sleeptouw werd aan het middelste oog en de overige vier aan de strengen bevestigd, zo van de paarden en kon het kanon toch weer verder rijden. De worstwagen was goed voor de opvang van alle ongelukken. Bij het breken van een as diende deze geleverd worden door de munitiewagen. Om deze reden waren de assen met stalen banden, voorzien van schroeven, aan de wagen gemonteerd. De kanonloop werd bij het verloren gaan van de affuit door enkele paarden naar het depot gesleept.

Wij zien dat bij de rijdende artillerie bij de assen en wielen van affuiten, voor- en munitiewagens een hoge graad van standaardisering werd toegepast. [Een verschijnsel dat reeds lang bij de artillerie, o.a. in het Staatse leger, werd toegepast.] Om reparaties uit te voeren voerde men ook gereedschap mee als: reserve touwen, asspieën (*Lunnägel*), schroefsleutels, schroeven, affuitpinnen (*Protznägel*), enz. Op de worstwagen bevonden zich enkele reserve disselbomen en een kleine dommekracht/krik (*Wagenwinden*, *Daumkraft*). Er werden geen reservewielen op deze wagen meegevoerd, daar dit ten koste ging van het gewicht aan mee gevoerde munitie. Door het vele ijzerbeslag waren deze wielen zeer zwaar. Op de reserve munitiewagens werden wel extra wielen meegenomen.

Tijdens acties moesten er steeds twee brandende lonten bij elk kanon zijn. Als echter een vijandelijke aanval werd verwacht of wanneer het regende kon gebruik worden gemaakt van een pistool.

- ¹ Uitgegeven te Bartenstein [Wurtttemberg] bij L. Fixdorff & Kleinheinz, i-vi, 154, i en 1 plaat. Het woord reidente is een zetfout. Nergens komt in het boekje deze schrijfwijze voor. Het moet zijn reitende. Het boekje heeft eens deel uitgemaakt van de bibliotheek van de Artillerie Academie van het Koninklijk Saksisch Artillerie Korps. De uitleenvoorwaarden van deze bibliotheek zijn in het boek aangebracht.
- ² Het in 1826 in tweede druk verschenen *Militair Zakboek tot gebruik in het veld van de Pruisische luitenant-generaal G. von Scharnhorst* ('s Gravenhage en Amsterdam, 1826) 531 pp. behandelt ook vrij uitvoerig de artillerie uit die dagen.
- ³ De auteur van het boek verwijst naar het 12e deel van het Hanöverschen militärischen Journal p. 282 voor meer bijzonderheden.
- ⁴ Figuier L., *Armes de guerre et batiments cuirassés* (Paris, 1870) 394-400.
- ⁵ Sypsteijn, J.W. van, *Geschiedenis van het regiment Nederlandsche Rijdende Artillerie* (Zalt-Bommel, 1852) 8; Albarda, J. en FL. Kroesen, *Nederlands geschut sinds 1677* (Bussum, 1978) 7 Afbeeldingen van de 6 ponder en houwtiser. Er is weinig verschil in de 3-, 6- en 12-ponders uit deze tijd.
- ⁶ Sypsteijn, 1-17.
- ⁷ Bosscha, J., *Neerland's heldendaden te land. Van de vroegste tijden af tot op onze dagen* (Rotterdam, herz.verb. uitg., z.j.) III, 58 noot 2.
- ⁸ Es, N. J.A. P. H. van, *De Twee Brigades Rijdende Artillerie bij de verdediging van het vaderland 1794-1795* (Arnhem, 1897) pp. 22.
- ⁹ Hoek, W. van den en J.W. van den Hoek, *De geschiedenis der Rijdende Artillerie* (Arnhem, 1968) 1-22.
- ¹⁰ Schoenmaker, B. en J.P.C.M. van Hoof, *200 Jaar Rijdende Artillerie 1793-1993* ('s-Gravenhage, 1993) 9-14.
- ¹¹ Hoffenaar, J., J. van Hoof en J. de Moor, *Vuur in Beweging 325 jaar veldartillerie 1677-2002* (Amsterdam, 2002) 38-43.
- ¹² Tijdens de Bataafse Republiek was de samenstelling van het Korps Rijdende Artillerie: Kleine Staf, 1 adjudant met de rang van 1^e luitenant (1 paard), 1 onder-piquer met de rang van onder-luitenant, 1 tweede chirurgijn, 1 zadelmaker, 1 vaansmit. Het Korps bestond uit 2 compagnieën elk bestaande uit: 1 kapitein (2 paarden), 1e luitenant (2 paarden), 2 onder-luitenants (4 paarden), 1 wachtmeester eerste klas (1 paard), 6 wachtmeesters (6 paarden), 1 korporaal-fourier (1 paard), 6 korporaals (6 paarden), 2 cadetten[élèves] (2 paarden), 64 kanonnières (64 paarden), 1 trompetter (1 paard), 1 timmerman (1 paard), 1 wielemaker (1 paard), 1 smit (1 paard). Totaal 88 man en 92 paarden. Het Korps Rijdende Artillerie had een organieke sterkte van 181 man en 185 paarden. Bron Extract uit het Register der Resolutien van de Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden 8 juli 1795. Het eerste jaar der Bataafsche Vryheid, p. 51 Tabelle sub Litt. C.
- ¹³ Sypsteijn, 77-174; Van den Hoek en Van den Hoek, 23-74; Hoeven M. van der, *Van de Weser tot de Weichsel. Het leger van het Koninkrijk Holland en de Duitse veldtochten van Napoleon 1806, 1807 en 1809*, (Amsterdam, 1994) pp. 96; Op 24 september 2002 werd door koningin Beatrix in het Artillerieschietkamp een vaandel uitgereikt aan het Korps Rijdende Artillerie. Op de voorzijde is in goud geborduurd een gestileerde gekroonde "B", de kroon in de kleuren van het Koninklijk Wapen. Hieronder is in goud geborduurd: **KORPS RIJDENDE ARTILLERIE**. In het eerste kwartier is geborduurd: **QUATRE-BRAS 1815 -WATERLOO 1815**. In het tweede kwartier: **HASSELT 1831 - KERMPT 1831 - LEUVEN 1831**. Deze opschriften hebben betrekking op het aan het Korps Rijdende Artillerie bij KB 7 augustus 1896 nr 44 verleende ereblijk. Het waren feitelijk de officieren, onderofficieren en manschappen die gediend hadden onder de Fransen die verantwoordelijk waren voor de successen van het Korps Rijdende Artillerie.
- ¹⁴ Verschenen te Maastricht bij F. Bury-Lefebvre, boekdrukker in 1833, 374 pp., 8 pltn. Er moeten meerdere drukken van bestaan.
- ¹⁵ Landolt, H.M.F., *Dictionnaire polyglotte de termes techniques militaires et de marine. 2^e Partie Allemand-Neerlandais-Francais-Anglais* (Leide, 1866) pp 255. Hoefler, F.A., *Militair technisch woordenboek. Hoogduitsch-Nederlandsch* (Arnhem, 1883) pp. 557.
- ¹⁶ De pas is gesteld op 0.75 m.
- ¹⁷ De lengte van de middenlijn van de ziel, bij de monding van de kanonloop gemeten over de velden, geeft het kaliber aan.
- ¹⁸ Om een indruk te krijgen war er op een affuit werd meegevoerd: 1 draagspaak, 2 dirigeerspaken, 1 borstelwisser met aanzetter, 1 vachtenwisser met aanzetter, 1 aftrekker met lepel (bij twee stukken), 2 priemruimnaalden, 1 boorruimnaald, 1 stalen zundgatdoorslag, 2 duimelingen, 3 artilleriepatootassen, 1 pijpjestas, 1 zunderbus met riem, 2 zunderstokken, 1 lontstok, 1 lontverberger, 1 schaar met schede, 1 mes met schede, 8 trekgaeren met strengen, 1 houten koelemmer, 1 avanceerstrop (avanceer-prolonge), 1 sleep- of verlengtouw (retireer-prolonge), 1 richtopzet (hausse). Zie Scharnhorst p. 234.

Voor u gelezen door Theo Postma

KRONIEK DER ZEEMACHT **Gedenkwaardige gebeurtenissen uit vijf eeuwen** **Nederlandse Marinegeschiedenis**

Redactie: Marc van Alphen en Anita van Dissel

Uitg. De Bataafsche Leeuw, Amsterdam, 2003, 464 p., ill.

ISBN 90 6707 570 1, prijs: € 79.00

In 1913 verscheen het boek 'Herinneringsdagen uit de Nederlandsche Zeegeschiedenis' waarin per kalenderdag met grote - en minder nauwkeurige - stappen door onze marinegeschiedenis gegaan werd. De leemte, die sindsdien ontstaan is, wordt op schitterende wijze ingevuld met het verschijnen van 'Kroniek der Zeemacht'.

Een prachtig boek, vol met beknopt maar duidelijk beschreven wetenswaardigheden uit de oude en ook recente geschiedenis van de marine, gesorteerd per dag van het jaar van het desbetreffende voorval.

Aan de hand van de meest merkwaardige gebeurtenissen krijgen we een beeld van de ontwikkeling van de marine. Zo lees ik dat er in 1667 al een schip met de naam 'Delft' bestond

(een vroegere dan de 'Delft' die nu als replica gebouwd wordt). Zij veroverde met de 'Schakerloo' op 15 februari het Engelse fregat 'Patrick'. (Ik moet eens uitzoeken hoeveel schepen met de naam Delft er bij de marine zijn geweest.)

(een vroegere dan de 'Delft' die nu als replica gebouwd wordt). Zij veroverde met de 'Schakerloo' op 15 februari het Engelse fregat 'Patrick'. (Ik moet eens uitzoeken hoeveel schepen met de naam Delft er bij de marine zijn geweest.)

Een 'calendarium' is niet alleen een 'feitenboek' maar ook een 'plaatjesboek' voor op de 'koffietafel'. Het heeft vele mooie illustraties en is ook schitterend opgemaakt en uitgevoerd. Maar in de illustraties ligt ook de tekortkoming van het boek. Er staan nogal wat slordigheden en fouten in.

Bladerend door het boek viel me, als oud-MLDer, meteen op dat een Orion verwisseld was met een Hercules van de Klu. Na een korte zorgvuldigere beschouwing kwamen meer zaken aan het licht. Ik noem er twee.

- De oprichting van squadron 860 in 1943 met 'Swordfishes' wordt ondersteund met een foto van een 'Barracuda' die wel bij het squadron 860 hoort (in 1945) maar niets met de oprichting heeft te maken.
- Bij het vergaan van de "Woestduin" had men de correcte tekst van de prent zelf kunnen overschrijven!

Maar ik heb van de tekst en het uiterlijk van het boek genoten en vind het een aanwinst voor de longroom van ieder marineschip of -inrichting en voor de boekenkast van de ware liefhebber met een ruime buidel.

Voor u gelezen door Theo Postma

WAARNEMERS OP HEILIGE GROND

Nederlandse officieren bij UNTSO, 1956-2003

Door drs. A. ten Cate

Uitgeverij Boom, Amsterdam, 2003. 232 pp., ills.,

ISBN 90-5352-951-9. Prijs € 16,98

Op 9 september 2003 reikte de bevelhebber van de KL, luitenant generaal M.L.M. Urlings, het eerste exemplaar van dit boek uit aan de minister van Defensie, H.G.J. Kamp. De minister prees het boek als een blijk van waardering voor een vergeten groep veteranen die al bijna een halve eeuw haar werk verrichtte in het Israëliisch-Arabisch conflict.

Ten Cate vertelt de geschiedenis van het slepende conflict in het Midden-Oosten aan de hand van feiten en achtergronden, gezien door de ogen van de geïnterviewde officieren.

Hun werkomstandigheden varieerden van een zonnige vakantie in een historisch zeer interessant gebied tot barre frontervaringen, schuilend in een primitieve bunker of gevangen door niet-Engelssprekende militairen.

De schrijver laat ook zien hoe de KL aanvankelijk weinig oog had voor vredesoperaties maar zich moest voorbereiden op de strijd tegen "den vijand". Dat is tegenwoordig dus volledig anders!

Met dit boek is gelukkig weer eens aangetoond dat een wetenschappelijke benadering uitstekend gepaard kan gaan met leesbaarheid.

Lof voor het Instituut voor Militaire Geschiedenis, dat met het eerder besproken boek "van Korea tot Kosovo" en een boek over UNIFIL dat in 2004 verschijnt ruime aandacht besteedt aan moderne militaire geschiedenis.

DE OVERGANG VAN KNIL MILITAIREN IN DE DIENST VAN INDONESIA

De liquidatie van het Koninklijk Nederlandsch Indische Leger, sinds de grondwetswijziging van 1948 Koninklijk Nederlands Indonesisch Leger geheten, is niet over rozen gegaan. Tussen de soevereiniteitsoverdracht van 27 december 1949 en de opheffingsdatum van het koloniale leger op 26 juli 1950 moest veel geregeld worden en liepen de spanningen hoog op. Maar uiteindelijk voegden bijna 30.000 Indonesiërs uit de Nederlandse gelederen zich bij het leger van hun voormalige tegenstander. Hoe heeft dit kunnen gebeuren?

De liquidatie van het Koninklijk Nederlandsch Indische Leger, sinds de grondwetswijziging van 1948 Koninklijk Nederlands Indonesisch Leger geheten, is niet over rozen gegaan. Tussen de soevereiniteitsoverdracht van 27 december 1949 en de opheffingsdatum van het koloniale leger op 26 juli 1950 moest veel geregeld worden en liepen de spanningen hoog op. Maar uiteindelijk voegden bijna 30.000 Indonesiërs uit de Nederlandse gelederen zich bij het leger van hun voormalige tegenstander. Hoe heeft dit kunnen gebeuren?

Vrijwel alle koloniale gebieden die na 1945 onafhankelijk zijn geworden, begonnen met een eigen krijgsmacht. Wanneer de overgang geweldloos was tot stand gekomen vormden de lokaal gerekruteerde troepen het nieuwe leger. De officieren uit het moederland maakten plaats voor inheemsen.

Als er ook gewapend geweld aan de onafhankelijkheid was voorafgegaan, is inlijving in het nieuwe leger mogelijk gebleken. De nieuwe staat zou immers baat hebben bij een goed uitgerust en opgeleid militair apparaat.

In veel van deze nieuwe landen waren de koloniale grenzen arbitrair vastgesteld. Binnen die staten kwamen dan raciale en godsdienstige tegenstellingen voor. Juist de militairen hadden hun carrière gemaakt in een landelijk en later nationaal opgezette organisatie terwijl politici, uit een bepaalde

bevolkingsgroep voortgekomen en daardoor ondersteund, soms meer dan de militairen hun eigen groepsbelang bevorderden. In Indonesië hebben de militairen altijd veel invloed gehad op het landsbestuur, maar die zullen altijd van de Javaanse bevolkingsgroep zijn geweest.

Toen op 17 augustus 1945 de onafhankelijkheid van de Republiek Indonesië werd uitgeroepen, bestonden in dat land twee inheemse strijdmachten die door de Japanners waren georganiseerd. De PETA, vrijwilligersleger voor de verdediging van het vaderland, was door de Japanners opgeleid en stond grotendeels onder leiding van Indonesische officieren. De PETA was georganiseerd in afzonderlijke eenheden en telde 38.000 man. Het had als taak om plaatselijk op te treden als de vijanden van Japan zouden proberen in Indonesië voet aan wal te krijgen. Daarnaast waren er 25.000 HeiHo's die onder leiding van Japanse officieren dienden als luchtdoelartillerie, genie, transportdienst en bewaking.

In deze organisaties was, al dan niet onder druk, ook enig KNIL personeel ingedeeld maar hieronder bevonden zich geen officieren. Deze groep, voor zover in het land gebleven, bood in 1945 zijn diensten aan de jonge staat aan. Soekarno heeft niet de PETA en de HeiHo's als zodanig in zijn strijdkrachten opgenomen maar toen zijn leger tot stand kwam zijn daarvan wel ele-

menten overgenomen. Dat leger heette vanaf 25 januari 1946 Tentara Repoeblik Indonesia, vanaf 6 mei 1947 Tentara Nasional Indonesia, op 27 september 1949 kreeg het leger de naam Angkatan Perang Repoeblik Indonesia Serikat APRIS en vanaf 17 augustus 1950 APRI, omdat er toen geen Verenigde Staten van Indonesië meer waren. De opperbevelhebber van het nieuwe leger, de oud-onderwijzer Soedirman, kwam uit de PETA voort. Hij was een charismatisch aanvoerder en niet helemaal gelukkig met de ex-KNIL officieren in zijn gelederen. Overigens bestond ook de regering van Soekarno uit lieden die in de koloniale tijd een Nederlandse opleiding hadden doorlopen. Op hun niveau hadden zij affiniteit met ex-KNILers, die dan ook voornamelijk staffuncties bezetten. Anders dan de Repoeblik Indonesia hadden de federale deelstaten van de toekomstige RIS - niet minder dan vijftien negara's en dearah's - geen eigen gewapende machten.

Al in 1948 dachten de Nederlandse opperbevelhebbergeneraal Spoor en de zijnen aan een toekomstig leger voor de Verenigde Staten van Indonesië alias de Repoeblik Indonesia Serikat. Deze federale krijgsmacht zou vooral uit KNIL-personeel moeten bestaan, aangevuld met pre-federale troepen. Deze behoorden niet tot het KNIL en hadden niet in de strijd tegen het TNI deelgenomen. Spoor meende dat, met name in de overgangstijd, deze strijdmacht, na een te verwachten soevereiniteitsoverdracht, het best onder leiding van Nederlandse KNIL-officieren kon en moest worden opgezet. Ook geselecteerde elementen uit het TNI zouden tot de federale troepen kunnen toetreden. Generaal Spoor en zijn staf vonden dat er naast de Uniestrijdkrachten ook Nederlandse troepen een rol te spelen zouden hebben bij de verdediging van Indonesië. Daartoe zou Nederland over eigen bases in Indonesië moeten beschikken waarover Indonesië geen zeggenschap zou

hebben. Nederland zou deze bases desgewenst ook ter beschikking kunnen stellen van de Verenigde Naties en zijn bondgenoten.

De RI was echter niet van zins zijn TNI te laten inpakken door het KNIL. Voorafgaand aan de Ronde Tafel Conferentie van najaar 1949 had het Bijzonder Federaal Overleg, bestaand uit gedelegeerden van de republiek en van alle Indonesische deelstaten, erin toegestemd dat er in de nieuwe staat maar één leger zou bestaan, het TNI, voortaan APRIS geheten. Tijdens de conferentie hebben de Indonesiërs op dit punt steeds één lijn getrokken. De eerder door de KNIL-leiding gekoesterde plannen maakte geen enkele kans.

De leiders van onze koloniale strijdmacht hadden er moeite mee hun mannen zomaar over te leveren aan het bestaande Indonesische leger. Als het niet mogelijk was hen buiten het TNI om in Uniestrijdkrachten onder te brengen, dan zag Spoor liever dat zijn mannen zouden overgaan naar de Koninklijke Landmacht. Bij de Koninklijke Marine speelde dit probleem niet. Deze was een rijksorgaan en de weinige Indonesiërs die erin zaten konden vrij kiezen tussen overgaan en blijven. De politiek, lees: de Nederlandse Regering, voelde niets voor Spoor's idee om het KNIL helemaal over te hevelen naar de KL. Op de Ronde Tafel Conferentie was overeengekomen dat de KNIL-leden moesten worden aangespoord om, op nader bekend te maken condities, in Indonesische dienst over te gaan. De KNIL-leiding was hier niet blij mee en veel kaderleden hebben van deze gevoelens geen geheim gemaakt. Waarom was Indonesië bereid KNIL-troepen over te nemen? Omdat de mannen toch in Indonesië zouden moeten blijven was overname een middel om hen kalm te houden, als dat nodig mocht zijn. Maar veel belangrijker was de mogelijkheid dat de nieuwe staat nu kon beschikken over een goed opgeleide, goed

uitgeruste en geëncadreeerde troepen. Dit apparaat was bruikbaar dan het gros van de meer ongeregelde Indonesische troepen. En het was nodig om de binnenlandse orde te herstellen die werd bedreigd door de Daroel Islam, communisten en anderen. Maar de uit de PETA afkomstige leiders betreurden het dat er 30.000 nieuwen bijkwamen terwijl er van hun kant 160.000 man naar huis moest worden gestuurd.

In januari 1950 proclameerde de Indonesische regering een noodwet betreffende de overgang van KNIL-personeel. Met behoud van rang zouden zij zich voor drie jaar moeten verbinden. Betrokkenen moesten Indonesisch staatsburger zijn of bereid zijn dit te worden. Hun mentaliteit mocht niet in strijd zijn met de krijgstucht en het kriegsrecht van Indonesië. Degenen die een misdrijf hadden gepleegd werden van overgang uitgesloten evenals zij die VRIJWILLIG in of buiten dienst handelingen hadden verricht, in strijd met de menselijke waardigheid en ten nadele van het Indonesische volk. Toen Spoor opvolger, generaal Buurman van Vreeden, van deze wet kennis nam was hij verbolgen omdat naar zijn mening Indonesië en Nederland samen deze regeling hadden moeten opstellen. Hij verzocht de Nederlandse Hoge Commissaris, Hirschfeld, om namens de Nederlandse regering tegen deze wet te protesteren maar deze antwoordde dat een nadere regeling gezamenlijk kon worden uitgewerkt.

Met de gedachten en wensen van de Nederlands-Indische militairen werd geen rekening gehouden. Zo hadden de KNIL-mannen in Makassar besloten dat zij wel naar het nieuwe leger wilden gaan mits:

- de bestaande KNIL-reglementen van kracht zouden blijven;
- de leiding bij KNIL-officieren bleef;
- deze troep een jaar lang in Makassar kon blijven zonder te worden vermengd met TNI elementen;
- er geen haatgevoelens zouden bestaan.

Ook de Nederlands-Indische Officiersvereniging had in een adres aan de regering in Den Haag laten weten hoe zij de overgang wenste.

De nader vastgestelde condities voor de overgang vielen tegen. De bezoldiging in Indonesische dienst lag lager. Velen begrepen echter dat zij, na dienst in koloniaal verband, niet meer onvoorwaardelijk welkom zouden zijn in hun vroegere woonplaatsen. Dienst bij de APRIS leek daarom een minder kwaad.

Naarmate de datum van de opheffing van het KNIL naderde nam de onzekerheid toe. De KNIL-leiding wenste uitstel maar dat was niet bespreekbaar. De legervoortlichtingsdienst werd verweten dat de nieuwe voorwaarden niet behoorlijk waren bekendgemaakt. Uiteindelijk gingen de meeste Javanen van het oude leger over, evenals een redelijk aantal Menadonezen en Timorezen, maar de meerderheid van de Molukkers niet. Van de pre-federale troepen gingen er 13.000 over, van het KNIL zelf 17.000. Een aantal van 4000 Molukkers vertrok naar Nederland.

In het laatste halfjaar van zijn bestaan heeft het KNIL grote problemen gekend. Bij de door Westerling geïnspireerde overval op Bandoeng, die op 25 januari 1950 onder Nederlands bevel was onderdrukt, waren bijna 200 KNIL-leden betrokken. Op 5 april braken in Makassar onlusten uit: reeds tot de APRIS toegetreden KNIL-mannen verzetten zich, onder leiding van hun luitenant Aziz, tegen de voorgenomen landing van TNI-troepen uit Java. En op 24 april brak op Ambon een muiterij uit van militairen die de oprichting van Zuid-Molukse Republiek steunden.

In deze drie gevallen waren aanhangers van de federale deelstaten van de Repoebliek Indonesia Serikat in opstand gekomen tegen het machtsstreven van de Repoebliek Indonesia, die met zijn eigen leger de federatie wilde omzetten in een eenheidsstaat.

Deze werd inderdaad op 17 augustus 1950 afgekondigd. Nederland had gehoopt dat de Verenigde Staten van Indonesië als zodanig zouden blijven bestaan maar de Repoeblik Indonesia had al lang besloten tot een eenheidsstaat. Zij was alleen akkoord gegaan met de federale opzet omdat anders Nederland de soevereiniteit niet had willen overdragen.

Op 5 oktober 1950, de dag der strijdkrachten, memoreerde president Soekarno dat het Indonesische standpunt op de Ronde Tafel Conferentie om het KNIL over te nemen waarlijk ruim was geweest. In de voorafgaande jaren waren van beide zijden de manschappen aangezet tot haat tegen hun toenmalige tegenstander. Gelukkig waren inmiddels veel KNIL-mannen vrijwillig overgegaan naar het Indonesische leger. Hierin vormden zij nu waardevolle krachten en Soekarno deed hen zijn beste wensen en gevoelens van oprechte hoogachting toekomen. Een jaar later werd op de dag van de strijdkrachten aandacht gevestigd op de psychologische problemen bij het samen-

gaan voor leden der beide legers. Inmiddels hadden de mannen zich aangepast aan de nieuwe toestand. De vroegere tegenstanders, zonen van hetzelfde land, hadden elkaar als broeders geadopteerd.

Hoe is het later gegaan met het ex KNIL-personeel in de Indonesische strijdkrachten? In veel gevallen vond de overgang per onderdeel plaats. Onderofficieren werden als snel luitenant en kapitein, zij bereikten ook hogere rangen maar geen van hen die in 1950 overgingen werd generaal. Van represailles tegen de nieuwe wapenbroeders is mij niets ter ore gekomen. Wie reden tot vrees had trok zijn eigen plan. Enkele officieren, die dreigbrieven hadden ontvangen, zijn door vertrek naar Nederland veiliggesteld. Al met al is de militaire overgang en daarmee de afwerking van het militaire conflict tussen de twee voormalige vijanden opmerkelijk soepel verlopen.

Bronnen:

Nationaal Archief

Centraal Archiefdepot Defensie

(Dit artikel is eerder geplaatst in 'Ons Erfgoed',
een genealogisch tijdschrift dat door de heer H. M. Lups zelf wordt uitgegeven.)

H.M. Lups

HET KORPS PUPILLEN TE GOMBONG

Er zijn momenteel nog maar weinig KNIL militairen die het KNIL van voor de oorlog hebben meegemaakt. Op 26 juli 1950 werd het KNIL opgeheven. Er waren toen ongeveer 15.000 (Indisch)Nederlandse KNIL militairen, die als militair of burger met hun gezinnen die hun weg in ons land moesten zien te vinden. Geleidelijk zullen ze, evenals de overige uit Indië afkomstige (Indische) Nederlanders opgaan in het geheel. Dit houdt in dat steeds meer mensen (ook) voorouders hebben die iets met Indië te maken hebben en dus met vragen zitten, waarvan het antwoord in Indië ligt.

Zo is iemand uit onze familie omstreeks 1880 als koloniaal naar Indië vertrokken.

Dit niet uit weelde. Na een aantal jaren werd hij afgekeurd met een pensioen van 300

gulden per jaar. Als te doen gebruikelijk had hij een huishoudster (trouwen mochten ze als militair toen niet) met wie hij samenleefde¹. Uit deze relatie is o.a. een zoon geboren. In de tijd dat ik mijn dienstplicht in Indië vervulde werd ik attent gemaakt op een KNIL luitenant die dezelfde achternaam droeg als ik. Dat bleek de bewuste zoon te zijn. Ik heb geen kennis met hem gemaakt, maar later wel met zijn kinderen. Door de opheffing van het KNIL kwam hij, als velen, begin van de jaren vijftig terecht in Nederland. Hier vond hij een baan bij de topografische dienst die toen nog in Delft gevestigd was. Hij was topograaf/landmeter. Ik heb me destijds wel eens afgevraagd, hoe zijn vader met dat minieme pensioentje de opleiding van zijn zoon heeft kunnen bekostigen. Zijn kinderen hadden geen idee. In het jaarboek *Armamentaria*, Aflevering IV / Zomer 1969 vond ik een artikel 'Kinderen . . . in 't geweer' (J. van der Meij/drs. J.W.A. van Eyk, dat handelde over kind soldaten. Hier vond ik een verklaringmogelijkheid, die om verdere verdieping vroeg. Dit bleek niet zo eenvoudig. Bij de Koninklijke Bibliotheek vond ik op microfiche een publicatie van C.F.H. Campen², waarop dit artikel dan ook vóornamelijk is gebaseerd³. Op het Internet vond ik nog een summier vermelding met de hier afgebeelde foto⁴.

Het samenleven van de (K.)N.I.L. militairen met hun inlandse of gemengdbloedige huishoudsters had als gevolg dat in hun kampementen heel wat kinderen ter wereld kwamen. Die kinderen groeiden niet direct in een ideale omgeving op. Hun vaders lustten vaak graag een stevige borrel en ook de moeders waren niet altijd ideaal. Als de vader sneuvelde of weer naar Holland vertrok, moest de huishoudster met haar kroost het kampement verlaten en maar zien hoe ze verder aan de kost kwam. Soms nam een collega van de militair haar over,

zodat ze kon blijven. De meisjes die volwassen werden, moesten maar zien dat ze ook op hun beurt een militair vonden, bij wie ze njai (huishoudster) konden worden. Een deel kwam in de kampong terecht en ten dele ook in de prostitutie.

Het enige vooruitzicht van de jongens als ze groot waren, was in feite het op hun beurt soldaat worden. Enige schoolopleiding was er, voor zover ik heb kunnen nagaan, in een groot deel van de negentiende eeuw niet of nauwelijks bij.

De luitenant-kolonel Von Lutzow, voerde in 1845 het bevel over het geheel uit Europeanen bestaande vierde bataljon, dat in het dicht bij Poerworedjo gelegen kampement Gedong-Kebo in garnizoen lag. Hij vond de situatie van de jongens zorgelijk (de meisjes waren kennelijk van minder belang). Ondersteund door de officieren van het garnizoen, die daartoe gaarne een dag van hun maandelijks traktement offerden, bracht hij de jongens boven de vijf jaar in een daartoe afgeschoten deel van de kazerne bijeen. Voeding werd hun uit de menage verstrekt, hun kleding werd uit afgelegde en te kleine uniformen vervaardigd. Een oude en geschikte sergeant werd met het toezicht en het onderwijs belast. Dit laatste bestond uit lezen, schrijven en rekenen. Bovendien onderwees men het schermen en liet men hen met kleine houten geweren exerceren. Deze regeling trok de aandacht van de hogere autoriteiten. Dit leidde er toe dat bij Koninklijk Besluit van 28 oktober 1847, nr. 110 de oprichting bevolen werd van een Korps Pupillen met een onbepaald numeriek, dus zonder begrenzing van het aantal.

In eerste instantie bestond het Korps uit een compagnie van 200 pupillen om daarna bij meerdere toeloop telkens in compagnieën van 150 pupillen te worden verdeeld, waarover een majoor het commando zou voeren. Bij die compagnie werden ingedeeld: een kapitein, een eerste en een

tweede luitenant, twee onderwijzers met de rang van onderofficier, een adjudant-onderofficier, zeven sergeanten, waarvan een meester-schoenmaker, een meester-kleermaker en een meester-timmerman, een foerier en acht korporaals, welk kader behalve in militaire hoedanigheden ook door zedelijk gedrag moesten uitmunten.

Het onderwijs zou zich in eerste instantie bepalen tot het geleerde op de lagere scholen, de compagniesadministratie, het bajonetschermen, espadoneren (met de houwdegen of sabel schermen), batonneren (schermen met de [scherm]stok), schermen, zingen, de muziek, het dansen en de algemene zedekunde.

Slechts kinderen van Europese afkomst boven de zeven en beneden de tien jaren werden aangenomen om tot hun achttiende jaar bij het korps te blijven en dan met een tienjarige verbintenis tot het leger over te gaan.

Voor iedere pupil werd een zeker rantsoen, een bepaalde hoeveelheid kleding en ook een vaste soldij toegestaan, waarvan naar gelang de leeftijd een klein zakgeld verstrekt zou worden.

Het filantropisch hoofddoel van de inrichting was om de onder minder gunstige omstandigheden verkerende kinderen van de Indo-europese maatschappij tot nuttige leden van de maatschappij te vormen, terwijl aanvulling van het leger nevensdoel bleef. De kern van de compagnie (toen met standplaats Gedong-Kebo) vormden 23 reeds bijeengebrachte kinderen onder hun instructeurs, terwijl verder alle mannelijk kinderen van 7-14 jaar, die in de weeshuizen

te Semarang van gouvernementswege opvoeding ontvingen, werden toegevoegd. Ook alle Europese kinderen, die zich zonder behoorlijke leiding in steden en kampongs ophielden en zij, waarvan de familie het verlangde, werden opgezonden, zodat men al gauw een kleine honderd pupillen bijeen had.

Omdat de resultaten niet aan de verwachtingen voldeden werd besloten een betere afscheiding van de kazerne omgeving te zoeken. Men kon kiezen tussen Gombong en Magelang. Hoewel de laatstgenoemde

plaats als herstellingsoord bekend was werd toch van hogerhand besloten dat de vestigingsplaats Gombong moest zijn. Dat was gelegen in een lage en open vlakte, die aan hevige winden was blootgesteld. Tijdens de natte moesson was het er drassig en tijdens de droge moesson was er gedurende drie maanden bijna geen

druppel water. De verplaatsing naar Gombong vond in 1856 plaats.

Bij een bezoek van de hertog van Saxen-Weimar wist de toenmalige kapitein Rijzen daal de aandacht te vestigen op de bijzondere, de Indische kinderen eigen, aanleg voor tekenen, zowel topografisch als rechtlijnig met het gevolg dat het tekenen en landmeten onder de leervakken werden opgenomen en men reeds in 1853 de eerste topografische tekenaars kon opzenden.

Het duurde nog ruim dertig jaar eer ter verbetering van het onderwijs civiele onderwijzers aan het korps werden verbonden.

De tot majoor bevorderde kapitein Rijzen-

daal werd opgevolgd door majoor W.J.W. Boers. Tijdens diens verblijf bij het korps, dat slechts een jaar duurde vond een gewenste afscheiding van de grote en de kleine jongens plaats en kwam de oprichting van korpshoornmuziek tot stand en werd voor onderricht in artillerie het nodige materiaal ontvangen.

In 1859 werd besloten meer uitbreiding aan het tekenonderwijs te geven

In de daarop volgende jaren werden ook weer verschillende verbeteringen ingevoerd. Zo werd in 1875 een afzonderlijke klas opgericht waarin aan de oudere pupillen door een minutieuze bestudering van reglementen en dienstvoorschriften, het maken van rapporten en staten als anderszins, de gelegenheid geboden werd, de voor het examen van korporaal en sergeant nodige bekwaamheden te verwerven. Bij dit alles had men lang te maken met een epidemisch optredende (Gombongse) oogziekte.

In 1885 werd het onderwijs ingrijpend veranderd. Er vond de opening plaats van een openbare lagere school. Alle pupillen beneden de 13 jaar en enkele achterblijvers werden hierop geplaatst. De oudste pupillen kregen zuiver militair onderwijs. De overigen werden als overgangsmethode ook in een school verenigd.

Met ingang Van 1 januari 1885 (Staatsblad no, 155) werd vastgesteld dat het Korps Pupillen ten hoogste 600 pupillen mocht tellen, die verdeeld waren in drie compagnieën, en wel zo dat elke compagnie niet sterker was dan 200 pupillen, de drie hoornblazers en de tamboer daaronder begrepen. Er zijn tijden geweest dat er inderdaad omstreeks 600 jongens bijeen waren.

Verder werd er een nieuw dienstschema opgesteld.

Voor zover plaatsen beschikbaar waren konden o.a. jongens uit weeshuizen bij het korps worden toegelaten, doch alleen tegen betaling van een geringe, naar de inkomsten van de verzorger geregelde bijdrage.

Het onderwijs bestaat dan uit lezen, schrijven, Nederlandse taal, geschiedenis en aardrijkskunde, tekenen en muziek. Verder werden sommige militaire reglementen, infanterie- en artillerie-exercities, schermen, dansen, gymnastiek, zwemmen en zo mogelijk enige ambachten onderwezen. Godsdienstig onderwijs had zo goed als niets te betekenen. De grootste, z.g. Nr 1 pupillen, die langzamerhand in aanmerking kwamen om het korps te verlaten, doorliepen eerst nog een herhalingscursus.

Als regel gingen toen de pupillen bij het begin van hun negentiende levensjaar als soldaat over naar het wapen of dienstvak van hun keuze en wel met een zesjarig dienstverband, waaraan een gratificatie van 25 gulden was verbonden. Zij die volgens het oordeel van een officier van gezondheid voldoende ontwikkeld waren, konden reeds op achttienjarige leeftijd de overstap maken. Vanaf hun zeventiende levensjaar waren ze aan de militaire wetten onderworpen.

Hoewel allen, die het korps verlieten het examen van korporaal glansrijk doorstonden en een groot gedeelte de bekwaamheid bezat om ook dat voor sergeant dadelijk af te leggen, liet men ze als gewoon soldaat vertrekken.

Januari 1884 waren bij het leger nog 590 Oud-Pupillen actief, waarvan de meeste een of andere rang bekleedden. Sedert de oprichting van de school hadden toen 14 Oud-Pupillen de rang van officier behaald. Aardig is dat zelfs de schaftorde was opgenomen.

Op maandag bijv. bestond dat uit:

Ontbijt (6 uur): Nasi goreng 0,16 KG, koffie 0,01 KG met suiker.

2^e ontbijt (11 uur): Nasi ketan 0,1 KG voor hen, die 13 jaar oud zijn en daarboven; 0,05 KG voor de overigen.

's namiddags (1 1/4 uur): Rijst. Vlees 0,25 KG. Sambal oelik. Groentesoep. Vruchten.

's Namiddags (6u. 35): Rijst. Sajor (= groente). Per pupil een gekookt eendenei. Seroending (= geraspte en gebraden klapper met katjang).

Honderden jonge mannen hebben hier hun opvoeding en opleiding ontvangen. Een aantal is mislukt, maar er zijn heel wat pupillen die het maatschappelijk heel goed hebben gedaan.

Juli 1903 is het korps Pupillen opgeheven. De overgebleven jongens, die nog geen soldaat konden worden, zijn verplaatst naar Meester Cornelis. Het korps werd vervangen door de Militaire Pupillenschool, eveneens gevestigd te Gombong. De kapitein, die vroeger betiteld werd als commandant van het korps Pupillen, heette in de nieuwe organisatie directeur der militaire pupillenschool. Ook de indeling werd geheel veranderd. Er mochten niet meer dan 200 pupillen te Gombong aanwezig zijn. Werden vroeger de opvoeding van de pupillen geheel te Gombong voltooid, in de nieuwe situatie werden ze verdeeld in drie categorieën. De eerste omvatte de jongens, die in weeshuizen en andere instellingen van liefdadigheid tot ongeveer hun twaalfde jaar hun opleiding ontvingen. Het gouvernement betaalde voor ieder van hen een vast bedrag. De tweede categorie was gehuisvest te Gombong, waar de jongens tot hun zestiende jaar bleven. Daarna werden ze gedetacheerd bij een depotbataljon (derde categorie). Zij, die bestemd waren voor de topografische dienst, zijn (waarschijnlijk) te Gombong gebleven en voltooiden daar hun

opleiding tot topograaf.

Ik heb de verdere ontwikkelingen en wederwaardigheden van dit Korps nog niet kunnen achterhalen. Volgens de gegevens van het internet is het in 1912 opgeheven.

In het Nationaal Archief bevinden zich de Stamboeken Onderofficieren en Minderen K.N.I.L. 1815-1898, incl. Pupillen 1848-1899.

In Bronbeek zouden ook nog gegevens betreffende het Korps zijn te vinden.

Gaarne zou ik daarom aanvullende informatie ontvangen, want een (beknopte) volledige geschiedenis van dit Korps hoort toch wel in de Nederlands-Indische geschiedenis een plaatsje te hebben, afgezien van de mogelijke informatie voor genealogen met Indische voorouders.

Noten:

- ¹ Zie Ons Erfgoed, jg. 6, nr. 2, p. 81-85.
- ² C.F.H. Campen, Het Korps Pupillen te Gombong. Gids voor belanghebbenden en belangstellenden, Batavia 1886.
- ³ Aanvullende informatie kreeg ik via mevr. P.H.Th. Dumon, o.a. uit "Uit Indië geboren, Vier eeuwen familiegeschiedenis", pag. 76 e.v. het artikel "Van reveille tot taptoe", auteur Jaap de Moor en een artikel uit "Eigen haard" van 23 april 1904 met als titel: De Militaire Pupillenschool te Gombong. Hiervoor gaarne mijn dank.
- ⁴ Historical Boys' Clothing, School Cadet Programs: Dutch East Indies (<http://www.histclo.hispeed.com/youth/mil/cadet/cadet-neth.html>)

DAF BOMMENBERGER NOG STEEDS IN BEZIT VAN MILITAIR LUCHTVAART MUSEUM

Tijdens de viering van het 75 jarig bestaan van de DAF fabriek in Eindhoven, op 8 en 9 augustus vorig jaar, was het treffen van meer dan 300 kleine en grote DAF voertuigen voor deelnemers en publiek een groot feest van herkenning. Tussen de vaak schitterend gerestaureerde personenauto's en vrachtwagens bevond zich ook een aantal unieke militaire exemplaren zoals de bijna moeder aller DAF's, de A40 uit de historische verzameling van de Technische Dienst, het prototype van de YP 104 pantserwagen van de Rekwisieten Commissie KL en een V1600 halftrack van een, naar het leek, particuliere eigenaar. Dit voertuig was zelfs, evenals de YP 104, één van de prijswinnaars van het concours *élégance*.

Verrassing

De verschijning in Eindhoven van de DAF V1600 bommenberger was voor velen een verrassing.

De truck, oorspronkelijk een 4x4, werd in de jaren zeventig en tachtig op de Vliehors gebruikt om ongesprongen munitie te bergen. De vervanging van de achteras door tracks en het aanbrengen in de laadbak van een loopkat was in 1976 verzorgd door de firma Terberg.

Nadat het voertuig uit dienst was genomen, werd het overgedragen aan het Militaire Luchtvaart Museum (MLM) in Soesterberg en daar opgeslagen. Slechts 'n enkele keer kwam de DAF V1600 de opslag uit. Een

plaats in een van de expositiehallen werd 'm naar mijn beste weten nooit gegund.

Vragen over de aanwezigheid van de bommenberger tijdens het treffen in augustus

“leerde” me, dat het voertuig in handen was gekomen van een particulier, die 'm ook zou hebben gerestaureerd.

De halftrack zag er inderdaad perfect uit en was ook rijdend. Dat het voertuig inderdaad een nieuwe eigenaar had gekregen, werd nog eens bevestigd tijdens de prijsuitreiking na afloop van het concours *élégance*, toen de desbetreffende persoon namens zich zelf

de gewonnen plaquette kwam ophalen.

Zou het MLM de bommenberger inderdaad van de hand gedaan hebben?

Ik kon het niet geloven, maar het had er alle schijn van. Daarom schoot ik bij de eerste de beste gelegenheid de directeur van het MLV dr. Jan Janssen aan. Zijn antwoord was duidelijk: “ik weet het niet, maar zoek het uit. Als het antwoord op zich laat wachten, trek je maar aan de bel”.

DAF V1600 bommenberger

Bommenberger

Tijdens de themadag van Mars et Historia op 1 november in het MLM in Soesterberg heb ik inderdaad opnieuw aandacht gevraagd voor de situatie rond de DAF bommenberger. Ook andere aanwezige Mars leden mengden zich in het gesprek hierover met de heer Janssen.

Toen al ging hij ervan uit, dat het voertuig nog altijd eigendom was van het museum. En inderdaad, het voertuig is inmiddels terug en staat weer keurig in de opslag. Er was alleen sprake geweest van een bruikleen, die gelukkig goed was geadmistreerd.

Dat een bruikleen overigens ook anders kan aflopen, bewijst de gang van zaken rond een DAF YP 408 pantserwagen van de KL, die 'n jaar of 12 geleden ook als bruikleen in een particulier museum in het oosten van ons land terecht kwam, maar nu al een tijdje "zoek" is!

Het Militaire Luchtvaart Museum in Soesterberg is zeer de moeite waard, getuige de meer dan 100.000 bezoekers, die het museum tegenwoordig jaarlijks trekt. De collectie geeft een goed beeld van de Nederlandse en de overzeese militaire luchtvaart-geschiedenis.

Toch ontbreekt er mijns inziens iets in de MLM collectie, namelijk aandacht voor de voertuigen van de Koninklijke Luchtmacht. Natuurlijk gaat het bij de luchtvaart in eerste instantie om vleugels, rotorbladen, propellers en motoren en het is in Soester-

berg inderdaad woekeren met de ruimte. Maar er gaat bij wijze van spreken geen toestel de lucht in, voordat er een voertuig (met chauffeur!) aan te pas is gekomen.

Fototentoonstelling

Veel Luchtmachters hebben gevlogen of aan vliegtuigen en motoren gesleuteld.

Voor hen is het MLM natuurlijk een en al herkenning. Maar er is ook een grote groep, in wier carrière voertuigen een rol hebben gespeeld.

Een willekeurige en zeker niet volledige selectie uit het Klu wagenpark: Crossley, Ford, Scammel, Bedford, International, Willy, Hanomag, Berliet, Renault, DKW-Munga, Scania, Volvo, Iveco en vele types Volkswagen, Landrover, Mercedes en DAF.

Zou het daarom geen goed idee zijn in het museum eens een fototentoonstelling rond Klu voertuigen te organiseren, begeleid door een publicatie van de tegenwoordig zeer productieve Sectie Luchtmachthistorie? En waarom niet 'n enkel karakteristiek Luchtmachtvoertuig in de collectie opgenomen? Te denken valt aan een Volkswagen Combi, goed voor alles, een Mercedes Unimog van de Luchtmacht Bewaking (LB) of een DAF V1600, ruim 20 jaar lang goed voor vele, vele kilometers naar en langs de Groepen Geleide Wapens in Duitsland?

Ik hoop het van harte.

DAF V1600 voor transport van Hawk GGW

Mercedes Unimog LB

Volkswagen Combi

DE MILITAIRE DEUGDEN EN GEBREKEN VAN BERNARD LAW MONTGOMERY De Beginjaren (1887 - 1942)

Toen Montgomery in 1946 op 59-jarige leeftijd aan het hoofd kwam van de Imperial General Staff, werd hij algemeen beschouwd als een van de uitzonderlijke militaire bevelhebbers van de Tweede Wereldoorlog. Dit was zeker niet onterecht. Als bevelhebber van het 8ste Leger was Montgomery er niet enkel in geslaagd om te voorkomen dat Rommel Egypte veroverde, hij was er ook in geslaagd om de strijdkrachten van de Asmogendheden uit Noord-Afrika te verdrijven. De Slag om El Alamein (oktober - november 1942) en de daarop volgende achtervolging van de Duitse en Italiaanse troepen was ongetwijfeld één van de keerpunten in de Tweede Wereldoorlog. Deze overwinning en andere successen in Europa maakten van Montgomery - "Monty" - een bijzonder populair figuur.

Maar zelfs op het hoogtepunt van zijn populariteit, bleef Montgomery ook erg controversieel. Sommigen waren bijvoorbeeld van mening dat er met Monty's successen heel wat geluk gemeoid was. Zo was hij erin geslaagd om heel wat overwinningen te behalen ondanks zijn duidelijke gebreken, zoals zijn overdreven traagheid, arrogantie, ijdelheid - sommigen hadden het over een filmstergeneraal - koppigheid en een totaal gebrek aan bereidheid om naar goede raad te luisteren. Voor Montgomery zelf was dergelijke vorm van kritiek eenvoudigweg onvermijdelijk wanneer men vastberaden was om te handelen op basis van eigen inzichten. In zijn memoires maakte Montgomery de volgende bemerking: "Throughout my life and conduct my criterion has been not the approval of others nor of the world; it has been my inward convictions, my duty and my conscience. I have never been afraid to say what I believed to be right and to stand firm in that belief. This has often got me into trouble".¹

Er is al heel wat geschreven over de militaire campagnes van Montgomery gedurende de Tweede Wereldoorlog, en meer in het bijzonder over de operaties in Noord-Afrika. Op het ogenblik echter dat Montgomery aankwam in Egypte in augustus 1942 om er het bevel van het onttrederde 8ste Leger over te nemen, was hij niet meteen bekend bij het grote publiek. De bedoeling van deze bijdrage is om een beter beeld te krijgen van de persoon achter de legende. Meer bepaald zullen we trachten na te gaan hoe de militaire persoonlijkheid van Montgomery zich in de loop der jaren heeft ontwikkeld. Bij de bevelsovername van het 8ste Leger was Monty namelijk al 55 jaar oud, en waren zijn gewoonten, kwaliteiten en onhebbelijkheden als mens en als militair bevelhebber al duidelijk gevormd. Wat waren Monty's militaire deugden en gebreken? Aan welke rolmodellen spiegelde hij zich? Welke benadering op het militaire beroep had hij zich in de loop van zijn carrière eigen gemaakt, en hoe uitte zich dit zijn relaties met zijn meerderen en zijn ondergeschikten?

Een wonderlijk militair brein

De keuze van de jonge Bernard voor een militaire carrière was al bij al niet vanzelfsprekend. Zo kon hij zich niet meteen

spiegelen aan een militair rolmodel in de eigen familie. Zijn ouders waren daarentegen niet erg opgetogen met zijn beroepskeuze. Bernard's vader had zo

bijvoorbeeld gehoopt dat zijn zoon in zijn voetsporen zou treden en zou kiezen voor een religieuze carrière. Daarbij kwam dan nog dat Montgomery als jong officier niet meteen het toonbeeld was van de Engelse officier van het einde van de 19de, begin van de 20ste eeuw. In die periode was het beroep van officier nog in hoge mate voorbestemd voor de "gentleman" uit de welgestelde milieus. Montgomery had het echter als beginnend officier niet erg breed, en bovendien beschikte hij niet over de voor een gentleman-officier noodzakelijke sociale vaardigheden. Dit alles nam echter niet weg dat Monty erg veel hield van het militaire leven. Zo was hij niet enkel gemotiveerd om zijn plichten als officier zo goed mogelijk te vervullen, hij werkte ook hard om zich professioneel verder te bekwamen.² Toen hij bijvoorbeeld als jonge luitenant in Indië gestationeerd was, trachtte Montgomery de lokale talen onder de knie te krijgen en specialiseerde hij zich verder in de technieken van het ezeltransport.

Alhoewel Montgomery niet erg onder de indruk was van het professionalisme van het officierenkorps in Indië³, prees hij zichzelf toch gelukkig met zijn regimentskeuze. In zijn memoires merkt Montgomery op dat "among a somewhat curious collection of officers there were some who loved soldiering for its own sake and were prepared to help anyone else who thought the same thing."⁴ Vooral een zekere Kapitein B.P. Lefroy fungeerde voor hem als een belangrijk rolmodel. Het was Lefroy die Montgomery duidelijk maakte wat en hoe hij moest studeren om het militaire beroep beter onder de knie te krijgen.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog kreeg Monty als stafofficier de mogelijkheid om zijn kwaliteiten en ambitie te laten blijken. Het minste dat kan gezegd worden was dat hij de zware verantwoordelijkheden van zijn functie niet schuwde. Integendeel, de harde oorlogsomstandigheden schenen zijn

bereidheid en zijn motivatie alleen maar te versterken. In een brief aan zijn moeder schreef Montgomery het volgende: "It is no small responsibility being in command of 250 men on active service & within 600 yards of the German Army; it is really a major's command and I am lucky to have it. I have 2 officers under me but the responsibility rests on me, & I am glad it does."⁵ Montgomery was ook bijzonder tevreden met zijn Brigade Commandant, zij het niet om redenen die men op het eerste gezicht zou kunnen vermoeden. Brigadier Mackenzie was, zo stelde Montgomery namelijk "a very nice person but quite useless, and it would be true to say that I run the Brigade and they all knew it."⁶

Eén van Montgomery's belangrijkste kwaliteiten was ongetwijfeld zijn vermogen om de dingen rondom hem met een haast kinderlijke eenvoud te bekijken.⁷ Iets was zwart of wit, goed of slecht. Daarenboven was Montgomery ook in staat om zich ten volle te concentreren op de uitvoering van zijn taken, een eigenschap die hem bijzonder goed van pas kwam aan het front, waar de omstandigheden vaak zeer stressvol en verwarrend waren. Maar al bij al was Monty vrij ontgoocheld over zijn ervaringen opgedaan tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het scheen hem toe dat er in de meeste gevallen eenvoudigweg geen sprake was van duidelijke orders en plannen. Dat werd pijnlijk duidelijk tijdens Montgomery's eerste contact met de vijand in augustus 1914 in de buurt van het Franse Haucourt. Toen de Duitsers Montgomery's bataljon verrasten, kregen de twee voorste compagnies - waartoe ook Monty behoorde - van de Bataljonscommandant maar één enkel bevel: de vijand aanvallen op de meest nabije heuvel. Nadat de aanval was afgelopen, en de twee compagnies naar hun initiële positie terugkeerden, bleek de rest van het bataljon gewoon verdwenen te zijn. "If this was real war", merkte Montgomery op in zijn me-

moires, "it struck me as most curious and did not seem to make any sense against the background of what I had been reading."⁸

Aan het einde van de Eerste Wereldoorlog vond Montgomery van zichzelf dat hij over een zekere dosis gezond verstand beschikte.⁹ Hij beseftte echter ook dat deze eigenschap alleen niet voldoende was om uit te groeien tot een goed officier. Gezond verstand, zo vond hij, is slechts waardevol indien het aangevuld wordt met bijkomende vorming en opleiding. Een eerste stap in die

richting was zijn aantreden aan het Camberley Staff College waar hij één jaar zou gaan studeren. Het besef dat hij professioneel nog een hele weg te gaan had, betekende echter geenszins dat Montgomery zich wat bescheidener ging gedragen. Alhoewel Monty hard werkte en heel wat bijleerde door het uitwisselen van ervaringen, was hij niet meteen populair bij zijn medestudenten en het lerarenkorps. Zo werd hij algemeen beschouwd als een verwaand iemand die er over alles en nog wat een mening op nahield. Om

aan te geven dat Monty niet echt aangenaam gezelschap was, werd ondermeer verteld dat een medestudent bij wijze van straf gedurende een hele week samen met Monty moest ontbijten. Ten dele kon Montgomery's frustratie zeker verklaard worden door het feit dat de opleiding hem niet echt bracht wat hij ervan verwacht had, namelijk "a chance for distinguished officers to set their experience into the context of the history of warfare and prepare a common approach to future military tasks."¹⁰ Zes jaar later, in 1926, zou Montgomery terugkeren naar het Staff College als leraar.

Collectie auteur.

Ondanks zijn arrogante houding, maakte de jonge Bernard stilaan naam als een waardevol en veelbelovend officier. Gedurende de eerste helft van de jaren twintig begon Montgomery met het ontwikkelen van een aantal nieuwe ideeën over hoe oorlog in de toekomst zou moeten gevoerd worden. Tijdens de Eerste Wereldoorlog waren de veldslagen niet veel meer dan confrontaties tussen massa's onwetende soldaten. Wie beschikte over het grootste aantal soldaten en een superieure vuurkracht, had het

meeste kans om het pleit in zijn voordeel te beslechten. Voor Montgomery was dit een benadering die gedoemd was om te mislukken. In de toekomst zou oorlog op een meer rationele wijze moeten gevoerd worden. Bij deze nieuwe aanpak moest de soldaat als individu centraal staan. Iedere veldslag moest zorgvuldig gepland en voorbereid worden, waarbij eenieder precies moest weten wat zijn taak was in de algehele inspanning. Die toegenomen verantwoordelijkheid betekende ook dat ieder

militair moest worden getraind en gemotiveerd in functie van zijn specifieke job. Kortom, elke soldaat diende als het ware het gevoel te krijgen dat hij deel uitmaakte van een ploeg die een weldoordacht plan tot een goed einde kon brengen.¹¹ Deze benadering zou Montgomery's centrale bevelvoeringsdoctrine worden, en zou in essentie ongewijzigd blijven in de loop van zijn carrière van compagniecommandant tot legercommandant.

Van 1920 tot 1925 diende Monty als stafofficier onder wat hij noemde "some good and sympathetic generals who had encouraged

the development of my ideas and had given me a free hand in carrying them out.”¹² Hierbij verwees hij dan vooral naar Generaal Sir Charles Harington en Brigadier Tom Holland. Vooral Brigadier Holland stond hoog aangeschreven bij Montgomery. Het was vooral onder het bevel van deze laatste - in de 8ste Infanteriebrigade behorende tot de 3de Divisie te Plymouth - dat Monty zijn kwaliteiten als troepentrainer kon gaan ontwikkelen. Hierbij trachtte hij zijn oorlogservaring aangevuld met nieuwe ideeën over oorlogvoeren te vertalen in nieuwe opleidingsprogramma's. Monty ging door met experimenteren op het vlak van trainingsmethodes toen hij werd overgeplaatst naar het 49ste (West Riding) Territorial Army Division te York. Dit zou achteraf beschouwd één van Montgomery's leerrijkste periodes worden uit zijn carrière. Daar ook de Divisiecommandant nieuw was in zijn functie, nam Monty de gelegenheid te baat om zijn eigen opleidingsvoorstellen door te drukken. Zijn hoofdbekommernis bestond vooral in het starten van een trainingsprogramma voor officieren en onderofficieren van het Territorial Army (TA). Manoeuvres en collectieve oefeningen hadden volgens Montgomery maar weinig zin zolang het TA-kader zelf geen degelijke opleiding had genoten. De centrale doelstelling van het opleidingsprogramma was het beheersen van de fundamentele krijgsprincipes, en dit aan de hand van aangepaste Army Training Manuals. Monty stond in dit opzicht ook bijzonder wantrouwig tegenover improvisatie en creatief denkwerk in oorlogsomstandigheden. Zijn oorlogsverleden had hem geleerd dat dit meestal slecht afloopt. Het volgen van “normale” principes en procedures om de operaties te leiden diende te regel te vormen, en slechts hoogst uitzonderlijk kon hiervan worden afgeweken.

Voor Monty was bevelvoeren, net zoals het

werk van bijvoorbeeld een loodgieter, een zeer technische aangelegenheid. Hierbij kon men op een goede of een slechte manier tewerkgaan. En, zoals Alan Moorehead opmerkte, voelde Montgomery zich maar al te vaak als de “professionele loodgieter die moet ingrijpen om de brokken te lijmen van de amateur die de problemen alleen maar dreigt erger te maken.”¹³ Toen Montgomery in de zomer van 1929 dan ook gevraagd werd om te fungeren als de secretaris van het War Office Committee dat tot taak had om het infanterietrainingshandboek te herschrijven, aarzelde hij dan ook geen ogenblik. Monty hanteerde ook hier zijn beproefde tactiek: eerst deel uitmaken van het team om dan vervolgens de leiding ervan over te nemen. Het probleem, voor Monty althans, was dat het handboek de ideeën van het War Office diende weer te geven, en niet die van hemzelf. Dit zorgde voor heel wat verhitte discussies, en uiteindelijk drong het committee er dan ook bij Monty op aan om zijn manuscript op een aantal punten te wijzigen. Voor Monty waren dergelijke wijzigingen gewoonweg onbespreekbaar. Door een slimmigheid haalde hij uiteindelijk zijn overwinning binnen. Daar de termijn van het committee bijna verstreken was, stelde Monty voor om het manuscript zelf verder af te werken. Het resultaat was dat het nieuwe handboek werd uitgegeven zonder de door het committee gevraagde wijzigingen. Het handboek werd algemeen als uitstekend beschouwd, in het bijzonder dan door zijn auteur.

Monty kreeg de kans om zijn professionele kennis en inzichten in de praktijk uit te proberen toen hij in september-oktober 1939 als bevelhebber van de 3de Divisie deelnam aan de inzet van de British Expeditionary Force (BEF) in Frankrijk. Vanaf het ogenblik dat de troepen terplaatse waren - in de buurt van Lille - begon Monty onmiddellijk met het oefenen van de mogelijke

gevechtsplannen. Dit was al bij al vrij ongebruikelijk. De meeste andere eenheden organiseerden geen trainingssessies in hun sectoren teneinde de radiostilte niet te doorbreken. Het hoofddoel van Monty was vooral het oefenen van de mobiliteit tijdens nachtoperaties. Gedurende de daarop volgende meidagen was Monty één van de weinige bevelvoerende officieren die niet bezweek onder de druk. Zo werd hem tijdens de terugtrekking naar Duinkerken (mei-juni 1940) gevraagd om een complex en gewaagd nachtmaneuver uit te voeren. Door de vele oefeningen in de voorafgaande maanden, verliep alles naar wens. Na zijn terugkeer in Engeland werd hem opgedragen om deel te nemen aan de organisatie van de Home Defense. In essentie paste Monty hier dezelfde technieken toe die hij voordien had aange-

wend in Frankrijk als bevelhebber van de 3de Divisie. Eerst moesten de officieren, de onderofficieren en de troepen bewust gemaakt worden van de globale strategische en tactische plannen op basis waarvan ze zouden moeten opereren. In een tweede fase werden dan de verschillende gevechtsscenario's steeds opnieuw geoefend, totdat ieder precies wist wat hem te doen stond. Monty slaagde er tijdens deze grootschalige oefeningen ook in om op ieder operationeel niveau de zwakke plekken te detecteren. Zo kwam hij bijvoorbeeld na een oefening met het XII Korps tot de vaststelling dat de belangrijkste zwakte van het Britse leger niet zozeer te maken had met de kwaliteit van de wapensystemen, maar eerder met de afname van de militaire expertise ten

gevolge van de snelle uitbreiding van het leger.

Relaties met meerderen

Monty was zich reeds van in de beginperiode van zijn carrière maar al te bewust van het feit dat hij zijn materie beheerste. Meer nog, hij liet zijn professioneel zelfvertrouwen maar al te graag en al te duidelijk blijken aan anderen, zelfs indien het hierbij ging om generaals. Tijdens een woestijn oefening in Egypte in het begin van de jaren

Prins Bernhard in gesprek met Montgomery.
Collectie sectie Luchtmachthistorie.

dertig, herinnert één van Monty's compagniecommandanten zich het volgende: "The Battalion was attacked by tanks and we were out of action for six hours to reorganize before the tanks came and strafed us. A conference was then held in our lines. As a matter of fact I had my Company

lying down resting, just outside a mess tent in which the generals held this conference. I couldn't see anything, but I could hear. The generals and the brigadier were holding forth about what they would do next day. And they turned to Monty - and he was only Lt-Colonel - and asked: What do you think of that, Monty? Nonsense! Monty answered - and all the three brigadiers and generals there too. Look! he said - and he gave his plan for the next day. And they followed it - and it worked."¹⁴ Zijn directheid in zijn houding tegenover zijn meerderen grensde soms aan het onbeschofte. Zo wees Monty op een gegeven ogenblik zijn brigadier - die behoorde tot het wapen van de artillerie - erop wat hij moest doen, omdat de brigadier - volgens Monty dan toch - niet echt de

infanterie-oorlogvoering beheerste. In zijn memoires geeft Montgomery toe dat hij in die dagen te zelfverzekerd was en dit maar al te graag toonde. Maar, zo voegde hij eraan toe, "I had received many rebuffs and there is no doubt they were good for me; they kept me from kicking over the traces too often and saved me from becoming too overbearing."¹⁵

Ondanks zijn gebrekkige sociale vaardigheden, kon Montgomery toch rekenen op goede evaluatierapporten. Zo bestempelde Generaal Burnett-Stuart in 1932 Lt-Kolonel Montgomery als "clever, energetic, ambitious, and a very gifted instructor. He has character, knowledge, and a quick grasp of military problems."¹⁶ Volgens Burnett-Stuart was Monty iemand die bijzonder gesteld was op zijn onafhankelijkheid en de daarbij horende verantwoordelijkheid.¹⁷ Maar het evaluatierapport bevatte ook een vriendelijke raadgeving: "if he is to do himself full justice in the higher positions to which his gifts should entitle him he must cultivate tact, tolerance, and discretion."¹⁸ Ook Brigadier Frederick Pile was van mening dat Monty duidelijk boven de middelmaat uitstak, en dat hem zeker een mooie toekomst te wachten stond.¹⁹ Maar ook hier was een gelijkaardige vriendelijke waarschuwing. Het enige wat Monty zou kunnen verhinderen om verder carrière te maken, zo stelde Pile, was indien zijn nogal verwaande houding te uitgesproken dreigde te worden. Montgomery-biograaf Nigel Hamilton verdenkt echter zowel Burnett-Stuart als Pile ervan dat hun goede evaluatierapporten door meer geïnspireerd waren dan alleen maar door de uitstekende militaire kwaliteiten van Monty. Door hem aan te bevelen voor een hogere graad, merkt Hamilton op, "one is left with just the slightest suspicion, that both Burnett-Stuart and Pile were anxious for a quieter life."²⁰

Na een periode van 16 jaar als stafofficier en instructeur, was Montgomery maar al te blij

dat hij zich kon bewijzen als bevelvoerend veldcommandant. Deze ervaring beviel hem zelfs in die mate dat hij afzag van verdere benoemingen als stafofficier. Toen iemand hem de vraag stelde of dit wel zo verstandig was - men zou hem die benoemingen wel eens niet meer kunnen aanbieden in de toekomst - antwoordde Monty: "What! I'll go home and thump the table in the War Office. Look! At the end of the year [1933] I shall take this battalion to India. I shall then become a brigadier and after I shall take command of a division, ending up as CIGS [Chief of the Imperial General Staff]."²¹ Deze ambitie om de top te bereiken, zette Monty er zeker niet toe aan om zich wat diplomatieker te gaan gedragen. Integendeel. Toen Monty zo bijvoorbeeld in januari 1934 met zijn bataljon toekwam in Poona (Indië), kwam hij haast onmiddellijk in aanvaring met de plaatselijke commandant Generaal George Jeffreys. Jeffreys was van oordeel dat een goed militair in de eerste plaats iemand is die moet beschikken over goede parade- en ceremoniële vaardigheden. Voor Monty, die zelf helemaal niet te vinden was voor wat hij bestempelde als "squarebashing", moest een militair zich in de eerste plaats bezighouden met tactische oefeningen en training. Zo werd Monty tevens opgedragen om anderhalve compagnie ter beschikking te stellen voor een bewakingsopdracht. Daar Monty van mening was dat het hier ging om puur tijdsverlies, schreef hij een schaamteloze brief aan Jeffreys, waarin de vraag gesteld werd tegen welk soort gevaar het depot in kwestie dan wel moest beschermd worden. Hij ridiculiseerde de opdracht nog verder door zelf een aantal mogelijke bedreigingen op te sommen, de lijst beginnend met "de Duitsers". Monty besefte maar al te goed dat hij ditmaal te ver was gegaan, en koos er wijselijk voor om een verlofperiode van drie maanden aan te vragen om zo verdere confrontaties te vermijden.

Monty legde eenzelfde schaamteloosheid aan de dag tijdens en na de evacuatie vanuit Duinkerken. Op 30 mei 1940 vertelde Lord Gort, de bevelvoerende commandant van het BEF, aan zijn officieren dat het Korps dat de achterhoede zou vormen bij de terugtrekking zich naar alle waarschijnlijkheid zou dienen over te geven aan de oprukkende Duitsers om zo onnodige verliezen te vermijden. Generaal-majoor Montgomery liet Gort echter verstaan dat het overgavescenario niet noodzakelijk was, op voorwaarde dat er een "echte" bevelhebber zou worden aangeduid voor dat Korps. Wat volgens Monty nodig was, was iemand die op een rustige en heldere manier kon nadenken en functioneren.²²

Met deze uitspraak leverde Monty niet enkel kritiek op de fatalistische houding van Gort, maar stelde hij ook de bekwaamheid in vraag van de bevelhebber van het achterhoedekorps, Lt-Generaal Barker. Monty was van oordeel dat Barker - iemand hoger in rang dan hijzelf - eenvoudigweg niet in staat was om deze opdracht tot een goed einde te brengen, en stelde voor om Barker te vervangen door Generaal-majoor Alexander. Eenmaal terug in Londen herhaalde Monty deze kritiek tegenover de stafchef. Ondanks het feit dat hij zijn waarde als veldcommandant had bewezen tijdens de evacuatie, werd deze kritiek hem niet in dank afgenomen. Winston Churchill was bijvoorbeeld van mening dat Monty een verwaande, sociaal onaangepaste zonderling was. Volgens Hamilton was het op bevel van Churchill dat Monty niet bevorderd werd, en de twee daarop volgende jaren - tot augustus 1942 - een functie als veldcommandant ontzegd werd.²³

Relaties met ondergeschikten

Eén van de elementen die mee aan de basis lag van Monty's succes in El Alamein was ongetwijfeld zijn vermogen om het 8ste Leger opnieuw te motiveren. Hieruit mag

zeker niet afgeleid worden dat Monty altijd even geliefd was bij zijn manschappen. Maar al te vaak veronderstelde hij - ten onrechte - dat ook anderen zijn fascinatie en zijn toewijding deelden voor het militaire beroep. Zo gebeurde het meer dan eens dat maatregelen die voor Monty vanuit het perspectief van militaire efficiëntie voor de hand lagen, op heel wat weerstand stuitten. Ook zijn vaak paternalistische en autoritaire houding tegenover zijn officieren, en zijn gebrek aan tact en diplomatie werden hem niet in dank afgenomen. Zo zou zijn houding als commandant van het 1ste Bataljon van het Warwickshire Regiment het bataljon zelfs op de rand van de muiterij gebracht hebben.²⁴ Een voorbeeld in dit verband was Monty's beslissing om zonder enig overleg het promotiesysteem voor onderofficieren te wijzigen. Zo wilde hij het traditionele promotiesysteem op basis van anciënniteit vervangen door een bevorderingssysteem op basis van verdienste. De idee was vooral om de hardwerkende en gemotiveerde onderofficieren aan te moedigen en te belonen. Na heel wat protest, bleek echter al snel dat het bataljon hier niet klaar voor was.

Wat echter algemeen beschouwd wordt als zijn grootste onhebbelijkheid, was zijn harde en onverzoenlijke houding tegenover wat hij bestempelde als "useless officers". Eén van de dingen die Monty systematisch deed na iedere bevelsovername, was het doorvoeren van een evaluatie van de officieren. Hij verlangde van zijn officieren dat zij beschikten over karaktervastheid en doorzettingsvermogen. Ze moesten tevens in staat zijn om het vertrouwen te wekken bij hun ondergeschikten, en dienden bovendien een militaire situatie snel te kunnen inschatten. Officieren die niet voldeden aan deze hoge eisen, werden zo snel mogelijk vervangen. Monty beargumenteerde namelijk dat het gewoonweg niet eerlijk zou zijn tegenover de manschappen om onbekwame

officieren niet te vervangen. In oorlogsomstandigheden zouden zij het immers zijn die de prijs zouden moeten betalen voor deze onbekwaamheid. Nog een andere voorwaarde waaraan volgens Monty absoluut moest voldaan worden, was die van mentale en fysieke paraatheid. Dit was niet enkel het geval voor de gevechtstroepen, maar ook voor het stafpersoneel. Zo vertelde een oudere wat zwaarlijvige stafkolonel Monty dat hij ter plaatse zou doodvallen indien hij zou moeten deelnemen aan een of andere loopoefening. Hierop zou Monty geantwoord hebben dat “if he [the staff colonel] was thinking of dying it would be better to do it now, as he could be replaced easily and smoothly; it is always a nuisance if officers die when the battle starts and things are inclined to be hectic.”²⁵

Toch had ook Montgomery een meer zorgzame kant. Zo probeerde hij tijdens de Eerste Wereldoorlog altijd in contact te blijven met diegenen met wie hij in het verleden had samengewerkt. Tijdens een pauze in de Slag om Arras (1917) vond hij zo bijvoorbeeld de tijd om zijn vroegere brigade te gaan opzoeken. Volgens Hamilton gaf dit bezoek een duidelijk beeld van “the strangely conventional, even sentimental side to his character - his abiding loyalty to past associations and colleagues with whom he had served - a treat often forgotten in the face of his later ruthlessness in disposing of ‘dead wood’ among subordinates.”²⁶ Monty steunde ook onvoorwaardelijk diegenen die hij beschouwde als beloftevolle officieren, door hen ondermeer te helpen bij het uitbouwen van hun carrière. Eén van die officieren was Francis de Guingand, die later Monty’s stafchef zou worden tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Besluit

Toen Montgomery gevraagd werd wat volgens hem noodzakelijk was om succesvol te

zijn als militair bevelhebber, antwoordde hij dat twee dingen van essentieel belang zijn. Ten eerste is het noodzakelijk dat je beschikt over voldoende beroepskennis: “If you don’t know your stuff you can’t really go very far, nor will the soldiers follow you.”²⁷ Een tweede element is dat van leiderschap op basis van karakter, “that is to say that those below you know they can absolutely trust you, that you’ll never let them down, that you have at heart their best interests.”²⁸ Het kan ongetwijfeld gesteld worden dat Monty zich volledig wijdde aan het militaire leven. Met die absolute toewijding kwam ook de ambitie om de absolute top te bereiken. Hierbij ging het echter niet om een blinde ambitie.

Meer dan eens in zijn carrière liep Montgomery een bevordering mis omwille van zijn sterke overtuigingen waarvan hij dacht dat ze de enige juiste waren. Zijn arrogante en ongeduldige houding ten aanzien van diegenen die hij als “waardeloos” beschouwde, verhinderde hem niet om te fungeren als een uitstekend troepentrainer. Zijn koppigheid was in de meeste gevallen ingegeven door het welzijn van zijn troepen. Het gedogen van onbekwame officieren, zo redeneerde hij, zou uiteindelijk moeten betaald worden met de levens van zijn manschappen. In tegenstelling tot Eisenhower of Alexander, beschikte Monty niet echt over sociale of diplomatieke vaardigheden. Dit was trouwens één van de redenen waarom Monty gedurende de eerste twee jaren van de Tweede Wereldoorlog aan de zijlijn diende te blijven. Het was pas in augustus 1942 dat Churchill zijn mening over Monty zou herzien. “If he is disagreeable to those about him”, schreef Churchill aan zijn echtgenote, “he is also disagreeable to the enemy.”²⁹

Dit bleek in de loop van de daarop volgende maanden maar al te waar te zijn.

Noten

- 1 Bernard Law Montgomery, *The Memoirs of Field-Marshal the Viscount Montgomery of Alamein*, K.G., London, Collins, 1958, p. 16.
- 2 Michael C. McGill & William D. Flackes, *Montgomery, Field-Marshal, An Ulster Tribute*, The Quota Press, Belfast, 1945, p. 37.
- 3 Alistair Horne, *The Lonely Leader. Monty 1944-1945*, London, Pan Books, 1995, p. 7.
- 4 Bernard Law Montgomery, *The Memoirs of Field-Marshal the Viscount Montgomery of Alamein*, K.G., p. 26.
- 5 Nigel Hamilton, *Monty. The Making of a General. 1887-1942*, London, Hamish Hamilton, 1981, p. 83.
- 6 *Ibid.*, p. 91.
- 7 *Ibid.*, p. 100.
- 8 Bernard Law Montgomery, *The Memoirs of Field-Marshal the Viscount Montgomery of Alamein*, K.G., p. 32.
- 9 *Ibid.*, p. 38.
- 10 Nigel Hamilton, *Monty. The Making of a General. 1887-1942*, p. 152.
- 11 Alan Moorehead, *Montgomery. A Biography*, London, Hamish Hamilton Ltd, 1947, p. 64.
- 12 Bernard Law Montgomery, *The Memoirs of Field-Marshal the Viscount Montgomery of Alamein*, K.G., p. 40.
- 13 Alan Moorehead, *Montgomery. A Biography*, p. 78.
- 14 Nigel Hamilton, *Monty. The Making of a General. 1887-1942*, p. 230.
- 15 Bernard Law Montgomery, *The Memoirs of Field-Marshal the Viscount Montgomery of Alamein*, K.G., p. 45.
- 16 Nigel Hamilton, *Monty. The Making of a General. 1887-1942*, p. 226.
- 17 Alan Moorehead, *Montgomery. A Biography*, p. 83.
- 18 Nigel Hamilton, *Monty. The Making of a General. 1887-1942*, p. 226.
- 19 Alan Moorehead, *Montgomery. A Biography*, p. 83.
- 20 Nigel Hamilton, *Monty. The Making of a General. 1887-1942*, p. 232.
- 21 *Ibid.*, p. 234.
- 22 Bernard Law Montgomery, *The Memoirs of Field-Marshal the Viscount Montgomery of Alamein*, K.G., p. 64.
- 23 Nigel Hamilton, *The Full Monty. Volume I: Montgomery of Alamein 1887-1942*, London, Penguin Books, 2001, p. 365.
- 24 Of dit ook zo was, wordt door sommige biografen in twijfel getrokken.
- 25 Bernard Law Montgomery, *The Memoirs of Field-Marshal the Viscount Montgomery of Alamein*, K.G., p. 72.
- 26 Nigel Hamilton, *Monty. The Making of a General. 1887-1942*, p. 122.
- 27 Antony Brett-James, *Conversations With Montgomery*, London, William Kimber, p. 66.
- 28 *Ibid.*, pp. 67-68.
- 29 Nigel Hamilton, *The Full Monty. Volume I: Montgomery of Alamein 1887-1942*, p. 504.

Voor u gelezen door Hans van Lith

DE ONBEKENDE SOLDAAT

Dekker, Angela, Uitgeverij De Geus bv., Breda; 2003
148 p. geïllustreerd, ISBN 90 445 0330 8, prijs: € 17,90

Brandweerman Harry Wilkinson uit Bury (UK) sneuvelde al in 1914. Pas onlangs werd zijn lichaam teruggevonden en herbegraven. Zijn vrouw heeft nooit een weduwepensioen willen accepteren in de hoop dat haar man nog eens zou terugkeren. Het is maar één verhaal uit vele van de vermisten uit de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Schrijvende verhalen van verdriet en onzekerheid. Slechts in een enkel geval en dan nog meestal decennia later, kwam er zekerheid als een man 'missing in action' min of meer toevallig werd opgegraven. Journaliste Angela Dekker (1959) deed er onderzoek naar en schreef een, qua omvang bescheiden, maar indringend boek over de vermisten uit twee wereldoorlogen. Indringend omdat het in feite een ooggetuigenverslag is van zoektochten, toevallige vondsten, van herbegravenissen met militaire eer na negentig jaar, van gesprekken met verre nabestaanden en van mee- en tegenwerking van autoriteiten.

Op basis van haar boek zond de VPRO op 22 december jongstleden een documentaire uit 'De laatste eer'. Van harte aanbevolen!

Voor u gelezen door Theo Postma

DE OORLOGSBRIEVEN van Unterofficier Carl Heller Geschreven tijdens de Eerste Wereldoorlog

Uitgeverij Aspekt, Soesterberg. 234 pag's, geïllustreerd.
ISBN 90 5911 197 4, prijs: € 25,00

Er is veel over de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog geschreven. Dit was het eerste boek dat ik las van iemand die de oorlog aan den lijve heeft ondervonden. Een gewoon soldaat die zijn ervaringen in de loopgraven te boek stelt is al bijzonder, dat hij dit in het Nederlands heeft gedaan maakt het boek uniek. Dankzij Hans Andriessen is het document herontdekt en voor de lezer inzichtelijk gemaakt. Hij heeft het dagboek bewerkt, ingeleid en van annotaties en kaarten voorzien. Carl Heller was een in Nederland wonende Duitser die voor de Oorlog werd opgeroepen. Van Hengelo ging hij naar het slagveld, waar hij ingedeeld was bij het 145e infanterie-regiment van de 34e divisie.

Slachtpartijen, moed, angst, kameraadschap zijn in zijn, zonder opsmuk geschreven, dagboek terug te vinden. Heller is twee keer gewond geraakt en heeft het 'IJzeren Kruis' gekregen. In 1935 werd hem het Nederlanderschap verleend. Na de Tweede Wereldoorlog kreeg hij ook nog de Ere-Medaille verbonden aan de Orde van Oranje-Nassau in Goud.

Een zeldzame combinatie!

Het boek heeft me bijzonder gegrepen en is aan te raden voor allen die niet alleen geïnteresseerd zijn in militaire geschiedenis maar vooral ook in de mensen die er deel van uit maken.

Wil Zaagman jr.

WIJZIGINGEN OP DE LEDENLIJST

Het bestuur heeft de droeve plicht u mee te delen dat is overleden:

H.B. Craandijk, Sintelweg 23, 4891 SP Rijsbergen

De navolgende overige wijzigingen zijn aangebracht in de ledenadministratie:

Nieuwe leden (en hun interessegebieden):

J.M.D. Doorman, Teldersweg 66, 3911 PZ Rhenen, tel. 06 - 15 37 28 45,
e-mail sb093923@tiscali.nl (a3, a4, a5, b1, b3, b4, b7 t/m b12, c6, c8, c9);

M.A. van der Hoeden, Van der Helststraat 7, 3583 AT Utrecht, tel. 030 - 254 53 96,
e-mail mvdhoeden@hotmail.com (Onderzeedienst, MLD, Koninkrijk der
Nederlanden gedurende WO II);

L. Koekman, Klapproosmeen 66, 3844 PJ Harderwijk, tel. 06 - 21 49 17 68,
e-mail leon_koekman@hotmail.com (a5, a6, a7, b1, b2, b3, b9, c1, c2, c3, c6, c7, c9);

mr. W. Ploeg, 3 Cuscaden Walk #05-00, Singapore 249690, tel. (+65) 67 39 11 23,
e-mail wibe.ploeg@minbuza.nl (a4, b3, b4 en algemeen):

drs. G.J. Stinissen, Merellaan 177, 2903 GD Capelle aan den IJssel,
tel. 010 - 451 02 72, e-mail corelli@tiscali.nl (a4 t/m a7 en algemeen).

Wijzigingen in (post-) adresgegevens:

W. de Boo, Claverenbladstraat 74, 3833 JH Leusden, tel. 06 - 22 600 621

R.W. den Dulk, Moerbeistraat 6, 5253 BJ Nieuwkuijk

drs. M. Koopman, Jacques Veltmanstraat 205, 1065 DB Amsterdam,
tel. 020 - 617 94 05

A.R. Metselaar, Elzenhof 19, 2631 GG Nootdorp, tel. 015 - 310 57 20,
e-mail alphons@wanadoo.nl

Opgezegd per 01-01-2004:

J. Broers, Arie Kieboomstraat 19, 1785 HJ Den Helder

drs. G.D. Cornelissen de Beer, Loolaan 41/53, 7314 AD Apeldoorn

J. Deurwater, Laan van Zevenhuizen 219, 7323 AS Apeldoorn

J.W. de Leeuw, Pastoor Peutestraat 1, 6045 BN Roermond

H.T. van de Logt, Asterstraat 71, 2565 TS Den Haag

Th. Niemeijer, Fokke Simonszstraat 98 II, 1017 TK Amsterdam

K.F. Scholten, Sprengerlaan 21, 6703 GA Wageningen

H.P.M. Stassen, Wouwersdreef 29, 2900 Schoten, België

Technische Boekhandel Waltman B.V., Binnenwatersloot 33, 2611 BJ Delft

J. Venmans, De Roos van Dekama 26, 1183 KT Amstelveen

J.F. van den Wijngaard, Pauwweijdt 10, 1851 EN Heiloo

Opgezegd door de vereniging per 01-11-2003 op grond van artikel 6 van de statuten:

R.A.B. Bruijns, Vierlinghlaan 92, 2332 CW Leiden

mr. F.W. van Gelder, Jalan Raya Rubeng 72, Surabaya, Indonesië

Nederlands Tinnen Figures Museum, Markt 5, 7731 DB Ommen

A. Wessels, Sternstraat 3, 1771 AN Wieringerwerf

LIJST AFDELINGSCORRESPONDENTSCHAPPEN:**Vetgedrukt** zijn de resp. coördinatoren

- a1 Klassieke oudheid, Middeleeuwen **dr. R.P. de Graaf**, Poortjesgoed 14, 3901 LC Veenendaal, 0318-527780
- a2 80-jarige Oorlog, de Republiek **drs. J.P.C.M. van Hoof**, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
- a3 Napoleontica, Belgische Opstand **drs. M. v.d. Hoeven**, Raaphorst 121, 2352 KJ Leiderdorp, 071-5412501
- a4 Eerste Wereldoorlog **dr. F. Snapper**, Burgemeester Patijnlaan 136, 2585 BM 's Gravenhage
- a5 Tweede Wereldoorlog **E.H. Brongers**, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade, 045-5242962
- a6 Krijgsverrichtingen in de voormalige overzeese gebiedsdelen (niet KNIL)
- a7 Vredesoperaties **B.E. Stuit**, Postbus 191, 3500 AD Utrecht, 06-20896904
- b1 Krijgsgechiedenis te land **drs. J.P.C.M. van Hoof**, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
- b2 Korpsgechiedenis **drs. J.P.C.M. van Hoof**, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
- b3 KNIL **C.A. Heshusius**, van Alkemadelaan 350, flat 316, 2697 AS 's Gravenhage, 070-3248495
T. Broos, Zuid-Oostsingel 23, 4611 BB Bergen op Zoom, 0164-242097
- b4 Vestingwerken **drs. J.P.C.M. van Hoof**, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
- b5 Schutterijen **A. Kok**, Balistraat 86c, 2585 XW 's Gravenhage, 070-3466135
- b6 Wiel- en rupsvoertuigen **M.C. v.d. Hoog**, Surinamestraat 40, 2585 GK 's Gravenhage, 070-3634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede, 023-5291324
W. den Dunnen, Jaagpad 61, 2288 CH Rijswijk, 015-2129900
- b7 Zeegeschiedenis **dr. S.J. de Groot**, Brederoodseweg 49, 2082 BS Santpoort-Zuid, 023-5370769
- b8 Gouvernementsmarine
- b9 Mariniers **B.E. Stuit**, Postbus 191, 3500 AD Utrecht, 06-20896904
- b10 Schepen en vaartuigen
- b11 Luchtvaartgechiedenis **dr. P.C. Boer**, Hoogaars 15, 4617 GE Bergen op Zoom, 0164-230851
- b12 Luchtvaartuigen **R.J. Heesterbeek**, Prof. Lorentzlaan 237, 3769 GE Soesterberg, 06-15515563
- c1 Uniformen **FA.Th. Smits jr.**, Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg, 070-3873961
M. Talens, Salomonszegel 115, 7322 ET Apeldoorn, 055-3661706
- c2 Emblemen **B.C. Cats**, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum, 035-6913563
Ing. R.C. Kuenen, Hoogeind 11, 4817 EG Breda, 076-5205930
- c3 Onderscheidingen **H.G. Meijer**, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray, 0478-582992
B.W. Wagenaar, Burgemeester Nieuwenhuisenstraat 43, 1906 CJ Limmen, 072-5053896
- c4 Tinnen figuren **E.P.M. Heldens**, Frans van Mierislaan 14, 1399 GD Muiderberg, 0294-261168
- c5 Gedenktekens **drs. J.A. Bom**, Storm van 's Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, 070-5118624
- c6 Traditie, ceremonieel **P. v.d. Burg**, Park Sparrendaal 102, 3972 LC Driebergen, 0343-517588
- c7 Vlaggen, vaandels, standaarden **W.L. Plink**, Midachten 53, 8162 CK Epe, 0578-612138
- c8 Militaire muziek **mr. R.A. Schimmel**, Jan Muschlaan 242, 2597 VE 's Gravenhage, 070-3246568
- c9 Militaire genealogie **J.W.H. van Campen**, De Hop 4, 9301 PM Roden, 050-5018214
- c10 (Vuur)wapens, geschut **G.D. Klein Baltink**, Vordense Binnenweg 49a, 7231 BB Warnsveld, 0575-529156

**DE STICHTING SAMENWERKENDE MILITARIA VERZAMELAARS
ORGANISEERT IN 2004 DE VOLGENDE MILITARIABEURZEN:**

14 maart

9 mei

20 juni

De vaste locatie voor de beurzen is:
Sporthal "De Meent", Graaf Wichman 177, Huizen N.H.

S.M.V. donateurs en hun dames hebben gratis toegang;
militairen in uniform en houders van een veteranenpas half geld;
overige bezoekers € 2,50 p.p. kinderen onder 10 jaar onder geleide gratis.

INLICHTINGEN

Joop de Blij - Overdag: 015-2602199 - na 18.00 uur 015-2121858

DE DONDERBUS

Inkoop - Verkoop - Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie
Eerste en Tweede Wereldoorlog, Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres:

Oostzeedijk beneden 213 A, 3061 VW Rotterdam
Geopend vrijdag van 19-21 uur, zaterdag van 10-18 uur
Telefoon: 010-4140267, Telefoon privé: 0186-602338